

“ЭХ, ХҮҮХДИЙН ЭРҮҮЛ МЭНДЭД АГААРЫН БОХИРДЛЫН ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨГ БУУРУУЛАХ НЬ” ТӨСӨЛ (2018-2023)

БАРИМТ,
НОТОЛГОО

ӨӨРЧЛӨЛТӨД
ХҮРГЭСЭН ШИЙДЭЛ

БОДЛОГО,
ТӨЛӨВЛӨЛТ

ГАРЧИГ

10

АГААРЫН БОХИРДОЛ БА
БИДНИЙ ИРЭЭДҮЙ

11-13

ШИНЖЛЭХ УХААН
ҮНЭНИЙГ ӨГҮҮЛНЭ

14

АГААРЫН БОХИРДЛЫГ
БУУРУУЛАХ БОДЛОГЫН
ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ

16-17

ТОМ УР ДУНД
ХӨТЛӨХ
ЖИЖИГ АЛХМУУД

20

ДУЛААЛГА, ХАЛААЛТ,
АГААР СЭЛГЭЛТИЙН
БҮТЭЭГДЭХҮҮН ЧИП
БАГЦ

23

ХҮМҮҮС
Б.МӨНХЖАРГАЛ

25

ХЭМЖИХГҮЙГЭЭР
ШИЙДЭЛД ХҮРЭХГҮЙ

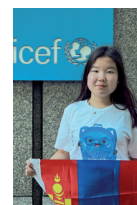
26

ХҮМҮҮС
ЖЕЙ ТУРНЕР

31

ХҮМҮҮС
Г.БУЯНЦЭЦЭГ

35

ХҮМҮҮС
Ө.МӨНГӨНЗҮЛ

32

ХЭНИЙГ Ч
ОРХИГДУУЛАХГҮЙ

36

АГААРЫН БОХИРДОЛ,
УУР АМЬСГАЛЫН
ӨӨРЧӨЛӨЛТИЙН ЭСРЭГ
ХҮҮХЭД ЗАЛУУС

38-39

УТААНЫ БҮТЭЭСЭН
ТОО

41

ХҮМҮҮС
Б.НАРАНБАЯР

ЭХ, ХҮҮХДИЙН ЭРҮҮЛ МЭНДЭД АГААРЫН
БОХИРДЛЫН ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨГ БУУРУУЛАХ НЬ:
ҮР ДҮН БА ИННОВАЦИ

Б.Бат-Эрдэнэ

Байгаль орчин, аялал
жуулчлалын сайд

Монгол Улс хүйтний улиралд нийт эрчим хүчний хангамжийнхаа 90 орчим хувийг зөвхөн халаалтад зарцуулж байна. Нүүрс эрчим хүчний үндсэн эх үүсвэр болдгоос хүлэмжийн хийн ялгарал, агаарын бохирдлыг нэмэгдүүлдэг гэдгийг бид мэдэх билээ. Агаарын бохирдол байгаль орчин, нийгэм-эдийн засгийн салбарт сөргөөр нөлөөлөөд зогсохгүй иргэдийн, тэр дундаа хүүхэд, жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн эрүүл мэндэд эрсдэл учруулж, амьгүй болон дутуу төрөлт, уушгины хатгалгаа, астма, уушгины үйл ажиллагаа алдагдах зэрэг олон төрлийн өвчлөлийн шалтгаан болж байна.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам бусад яам, агентлаг, хөгжлийн түншүүдтэйгээ зэрэгцэн агаарын бохирдлын эсрэг тэмцэлд тэргүүн эгнээнд явж ирсэн билээ. Монгол Улсын Засгийн газраас хэрэгжүүлж буй “Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөр”-ийн хүрээнд Улаанбаатар хотод түүхий

нүүрс хэрэглэхийг хориглон гэр хорооллын цахилгааны шөнийн тарифыг хөнгөлж, цахилгаан халаагуурт шилжихийг дэмжихийн зэрэгцээ олон нийтийн барилга байгууламжуудын нүүрсээр ажилладаг дулааны бойлеруудыг цэвэр халаалтын технологиор солих зэрэг шат дараатай арга хэмжээ авсны үр дүнд Улаанбаатар хотод PM2.5 тоосонцрын агууламж 40 хүртэл хувиар буурсан.

Хандивлагчдын тусламжтайгаар Засгийн газар хот суурин газрын агаарын бохирдлыг бууруулахад олон төсөл хэрэгжүүлж байна. Тэдгээрээс амжилттай хэрэгжсэн төслүүдийн нэг нь Монгол Улсын Засгийн газар, Швейцарын Хөгжлийн агентлаг, НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн дэмжлэгтэй хэрэгжүүлсэн “Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөг бууруулах нь” төсөл юм.

Бид НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн техникийн тусалцаатайгаар агаарын бохирдлын тэргүүлэх судалгаа, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө, уур амьсгалын өөрчлөлтийн үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө, мөн орчны эрүүл мэндийг хамгаалах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг тус тус баталлаа. Түүнчлэн эрүүл мэндийн байгууллага, сургууль, цэцэрлэгийн барилгын төлөвлөлтийн дүрмийг шинэчлэн батлуулж, барилгын материалаас ялгардаг дэгдэмхий органик бодистой холбоотой найман зөвлөмжийг УИХ-аар хэлэлцүүлэхээр болов. Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хорооны Ажлын албаны хариуцаж буй “Агаар Нэг” менежментийн платформ нь Монгол Улсад агаарын бохирдлыг бууруулах чиглэлээр ажиллаж буй талуудад мэдлэгийн нөөц, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх цахим нэгдэл болж байна.

Төслийн хүрээнд зургаан цэцэрлэг, гурван эрүүл мэндийн байгууллагад орчин үеийн автомат агааржуулалтын систем суурилууллаа. Ингэснээр барилгын агаарыг тогтмол сэлгэх, гаднаас орох агаарыг шүүж, чийгшүүлэх

боломжтой болсон. Дуу чимээ багатай, хямд өртөг бүхий уг агааржуулалтын систем нь дотор орчны агаарын чанарыг сайжруулж, хөгц, чийгийг арилгаад зогсохгүй дотор орчны агаар бохирдуулагчаас үүдэлтэй эрүүл мэндийн асуудлуудыг бууруулахад хувь нэмэр оруулсан. Үүнээс гадна дотор орчны агаарын чанарыг хянах хямд өртөгтэй 100 гаруй төхөөрөмжийг цэцэрлэг, эрүүл мэндийн байгууллагуудад суурилуулж, олон нийтэд түшиглэсэн эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний тогтолцоог бүрдүүллээ.

2019 онд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороо хамтран Төрийн банк, Хас банк, ХААН банктай гэрээ байгуулж, гэр хорооллын иргэдэд амины орон сууц, гэрийн дулаалга, цахилгаан халаалт, эко жорлонд зориулсан зээлийг хөнгөлөлттэйгөөр олгохоор болсон билээ. НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн шинэлэг санаачилга болох Монгол гэрт зориулсан “Дулаалга, халаалт, агаар сэлгэлтийн бүтээгдэхүүн (ЧИП) багц” нь ногоон бүтээгдэхүүн хэмээн хүлээн зөвшөөрөгдөж, арилжааны банкууд иргэдэд ногоон зээл олгох боломж бүрдсэн юм. ЧИП багц Улаанбаатар хот, Говь-Алтай, Баянхонгор, Өмнөговь аймгийн 1,600 гаруй айл өрхөд дулаан, тав тухтай, цэвэр цэмцгэр амьдрахад нь тусалж, нийт 1,765,160 хүнд мэдээлэл хүргэж ажилласан гэдгийг дуулгахад таатай байна. Гэрт амьдарч байгаа иргэдэд ЧИП багцыг хүртээмжтэй болгох үүднээс Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам ногоон зээлийн жилийн найман хувийн хүүг гурван хувь болгон бууруулах стратегийн шийдлийг хэрэгжүүлж чадлаа.

Миний бие Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам болон түүний харьяа агентлагуудын нэрийн өмнөөс Швейцарын хөгжлийн агентлаг, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, хандивлагч байгууллага, түншүүддээ чин сэтгэлийн талархал илэрхийлье. ■

Стефани Бурри (PhD)

Монгол Улс дахь Швейцарын
хөгжлийн агентлагийн дарга,
Ерөнхий консул

Швейцарын Холбооны Улс болон Монгол Улс хамтдаа 2030 он гэхэд Тогтвортой хөгжлийн зорилтод хүрэхийг эрмэлзэж байна. Швейцарын хөгжлийн агентлаг нь эх дэлхийгээ ногоон болгож, агаарын бохирдлыг бууруулах санаачилгуудыг дэмжин дэлхий дахинаа ажилладаг. Эдгээр санаачилгууд нь эх дэлхийг амьдрахад илүү таатай болгоод зогсохгүй хүний эрүүл мэнд, амьжиргааг сайжруулахад эергээр нөлөөлж чадна гэдэгт бид итгэлтэй байна. “Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөг бууруулах нь” төсөл бол үүний тод жишээ юм.

Швейцарын Засгийн газрын дэмжлэгээр НҮБ-ын Хүүхдийн Сангаас хэрэгжүүлж буй энэхүү төслийн үр дүнг Швейцарын хөгжлийн агентлагийн нэрийн өмнөөс миний бие та бүхэнтэй хуваалцаж байгаадаа таатай байна.

Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас чөлөөт зах зээлийн тогтолцоонд

шилжсэнээс хойш нийгэм, байгаль орчны олон сорилттой тулгарсны дундаас агаарын бохирдол нэн тулгамдсан асуудал болоод байна. Агаарын бохирдлын хор уршиг нь эхийн хэвлийд бүрэлдэж буй ургаас эхлээд өндөр настан, архаг хууч өвчтэй хүмүүс цаашилбал нийгмийн бүхий л бүлэгт эрүүл мэндийн хувьд сөргөөр нөлөөлдөг.

Монгол Улсын Засгийн газар ч агаарын бохирдлыг бууруулах ажилд ихээхэн хүчин чармайлт гаргаж байгаа бол хөгжлийн түншүүд бидний зүгээс цэвэр эрчим хүч, дэд бүтцийг шийдэх ажлуудад анхаарал хандуулан ажиллаж байна. Энэхүү төслийн хүрээнд агаарын бохирдлын улмаас эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд үзүүлэх эрсдэлийг бууруулах, дотор орчны агаарын чанарыг сайжруулах шийдлүүдийг айл өрх, цэцэрлэг, эмнэлгийн түвшинд туршиж, амжилттай нэвтрүүлээ.

Олон талын хүчин чармайлт, хамтын ажиллагааны үр дүнд хүүхэд, жирэмсэн эхэд үзүүлэх эрүүл мэндийн анхан шатны үйлчилгээг сайжруулахад зогсохгүй дотор орчны агаарын чанарыг сайжруулах, улмаар хүүхдийн уушгины хатгалгааны өвчлөл, агаарын бохирдлоос үүдэлтэй жирэмсний хүндрэлийг бууруулахад жинтэй хувь нэмэр оруулж чадлаа.

Улаанбаатар бол дэлхийн хамгийн хүйтэн нийслэл хотуудын нэг. Тиймээс олон сар үргэлжилдэг өвлийн улиралд халуун, дулаан гэрт амьдрах нь юу юунаас илүү чухал. Бид төслийнхөө хүрээнд нүүрсийг халж, цахилгаан эрчим хүчинд тулгуурласан шийдлийг Улаанбаатар хот болон Баянхонгор аймгийн зорилтот бүлгийн айл өрхүүдэд амжилттай туршин зах зээлд нэвтрүүлээд байна. Тэдгээрийн нэг нь нүүрсээр галладаг зуухыг бүрэн орлох Монгол гэрт зориулсан “Дулаалга, халаалт, агаар сэлгэлтийн ЧИП багц” юм. Монгол Улсын Засгийн газар, арилжааны банкууд уг багцыг худалдан авахад “Ногоон зээл” олгож эхэлсэн нь

иргэдэд уламжлалт зуухаа солиход шийдвэрлэх нөлөө үзүүлснийг дурдах нь зүйтэй.

Түүнчлэн НҮБ-ын Хүүхдийн сан болон бусад түншүүдтэй хамтран иргэд, судлаачид, бодлого боловсруулагчдад зориулж <http://www.agaar-neg.mn> платформыг бий болгосон нь бидний төслийн өөр нэгэн чухал амжилт юм. Тус платформоос агаарын бохирдлын талаарх шинжлэх ухааны баримт, нотолгоонд суурилсан мэдээлэл, айл өрх, цэцэрлэг, эрүүл мэндийн байгууллагуудад агаарын бохирдлоос хамгаалах арга, зөвлөмжүүдийг авч болно. “Агаар нэг” платформ нь иргэд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, судлаачид, бодлого боловсруулагчид агаарын бохирдлын эсрэг үйл ажиллагаагаа уялдуулах, нэгдэх боломжийг бүрдүүлж байгаа ач холбогдолтой юм.

Цаашид эдгээр шинэлэг шийдлүүдийг хэрэгжүүлснээр эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөллийг мэдэгдэхүйц бууруулах боломжтой. Цэвэр агаар, аюулгүй орчны төлөөх монгол хүүхэд, залуусын дуу хоолой энэхүү үйл явцад чухал үүрэгтэй гэдгийг онцолъё. “Өсвөрийн парламент” хөтөлбөр болон Монголын Скаутын холбоогоор дамжуулан хүүхэд, залуусыг чадавхжуулах үйл ажиллагаа цаашид ч үргэлжилнэ.

Миний бие Монгол Улсын Засгийн газар, орон нутгийн түншүүд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн баг, олон улсын эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллагууд болон өөрийн хамт олондоо Швейцарын хөгжлийн агентлагийн нэрийн өмнөөс гүн талархал илэрхийлье. Монгол дахь түншүүд алангуяа УИХ-ын гишүүд болон орон нутгийн удирдлагууд төслийн үр дүнгийн тогтвортой байдлыг хангаж, цэвэр агаар, эрүүл хүний төлөөх хүчин чармайлтаа үргэлжлүүлнэ гэдэгт итгэлтэй байна. ■

Эваристе Коуасси-Комлан

Монгол дахь НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн Суурин төлөөлөгч

Эдүгээ агаарын бохирдол бидний өдөр тутмын ажил, амьдралд нөлөөлөөд зогсохгүй аюулгүй, эрүүл, тогтвортой ирээдүйг угтах боломжоос хойш татаж байна. Агаарын бохирдол дэд бүтэц, үйлчилгээ, хүмүүсийн хандлага, зан үйл зэрэг олон хүчин зүйлээс улбаатай гэдгийг бид хэдийнэ ухамсарладаг болсон. Бид агаарын бохирдлоос болж нийгмийн эрүүл мэндэд үзүүлэх хохирлын эсрэг хэрхэн тэмцэх талаарх ойлголтоо ч бататгасаар байна.

НҮБ-ын Хүүхдийн Сан “Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөг бууруулах нь” төслийг Швейцарын Засгийн газар болон бусад хандивлагчдын тусламжтайгаар 2018-2022 онд хэрэгжүүлээ. Өнөөдөр бид агаарын бохирдлын эсрэг тэмцлийн хүрээнд бий болгосон ололт амжилтаараа бахархаж байна. Төслийн үр дүнд шинжлэх ухаанд суурилсан

мэдээлэл, баримт нотолгоог нэмэгдүүлж, тогтолцооны хийгээд бодлогын өөрчлөлт хийлээ. Мөн агаарын чанар, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг сайжруулахад чиглэсэн арга хэмжээг газар дээр нь авч, олон нийтийг чадавхжуулах, цаашлаад Монгол гэрт зориулсан “Дулаалга, халаалт, агаар сэлгэлтийн бүтээгдэхүүн (ЧИП) багц” зэрэг нүүрсийг орлох шинэлэг технологийг нэвтрүүлэн хүртээмжтэй санхүүжилттэй хослууллаа.

Төслийн хүрээнд хийсэн шинжлэх ухааны судалгаанууд, тэдгээрийн үр дүнд бий болсон өгөгдөл, баримт, нотолгоо нь бодлогын дэмжлэг үзүүлэх, олон нийтийг мэдээллээр хангахад асар үнэтэй хувь нэмэр оруулсныг НҮБ-ын Хүүхдийн Сан онцолж байна. Энэхүү үйл хэрэгт ШУТИС, АШУУИС, Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв, АНУ-ын Сэйнт Луис дэх Вашингтоны их сургууль, Пенсильванийн их сургууль, Канадын Ватерлүүгийн их сургууль, Английн Бирмингемийн их сургууль тэргүүтэй эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллага үнэтэй хувь нэмэр оруулсан билээ. Үндэсний болон олон улсын их сургууль, эрдэм шинжилгээний байгууллагуудын хамтын ажиллагаа нь цаашдын судалгаа, эрдэм шинжилгээний ажилд шинэ боломжуудыг нээж байгаа нь сайшаалтай. Түүнчлэн судалгааны ажилд гар бие оролцсон оюутнууд болон залуу эрдэмтэд судалж буй хичээл, мэргэжлийнхээ чиглэлээр өрсөлдөхүйц боловсорч туршлагажсан гэдэгт итгэлтэй байна.

Хөтөлбөрийн хүрээнд хүүхэд, өсвөр үеийнхэн агаарын бохирдол, уур амьсгалын өөрчлөлтийн талаарх мэдлэгээ өргөжүүлэхийн зэрэгцээ үе тэнгийн найз нөхөд, эцэг эх, багш нар, иргэд, шийдвэр гаргагчидтай ярилцаж, хамтран ажиллах замаар манлайлал, нөлөөллийн ур чадварт суралцлаа. Хүүхэд, залуус суралцаж, нөлөөлж, гар бие оролцох явцдаа сорилтыг урьдчилан харж, даван туулж, шийдэл эрэлхийлэх арга барилыг эзэмшсэн. АНУ-ын Нью-Йорк хотод

болсон НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн “Generation Unlimited” чуулган, Египетийн Шарм Эль-Шейх хотноо болсон” Уур амьсгалын өөрчлөлтийн асуудлаарх дэлхийн удирдагчдын дээд хэмжээний уулзалт, Талуудын 27 дугаар бага хурал (COP27)” зэрэг олон улсын том арга хэмжээнд Монгол Улсаас 3 хүүхэд оролцсон билээ. Тэд дэлхийн хэмжээний хөтөлбөр, чуулганд оролцсоноор олон улсын боловсролын болон залуучуудын оролцооны төрөл бүрийн хэлбэрүүдтэй танилцаж, уур амьсгалын өөрчлөлт, агаарын бохирдлын эсрэг үйл ажиллагаанд хэрхэн дуу хоолойгоо хүргэхээ сайтар ойлгож мэдэн, илүү итгэл төгөлдөр болсон гэдэгт итгэлтэй байна.

УИХ-ын Байнгын хороод, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Эрүүл мэндийн яам, Барилга, хот байгуулалтын яам, Боловсрол, шинжлэх ухааны яам, Улаанбаатар хот, Баянзүрх, Сонгинохайрхан дүүрэг, Баянхонгор, Говь-Алтай, Өмнөговь аймгийн засаг захиргаа, Монголын тогтвортой санхүүжилтийн холбоо, “Пипл ин Нийд (ПИН)” ОУТББ, Монгол Улсын Шинжлэх ухаан технологийн их сургуулийн багш, инженерүүд, Монголын Скаутын холбоо, хувийн хэвшлийнхэн, банк бус санхүүгийн байгууллагууд болон ЧИП үйлдвэрлэгчид зэрэг төслийнхөө түншүүдийн өгөөмөр, уйгагүй хичээл зүтгэлд гүн талархал илэрхийлж байна.

Төслийг хэрэгжүүлэх явцад бид эрүүл мэндийн ажилтнууд, сайн дурын ажилтнууд, нөлөөлөгчид, нийгмийн янз бүрийн бүлгийн төлөөлүүдтэй хамтран ажилласан билээ. Эдгээр хүмүүс КОВИД-19 цар тахлын хүнд үед ч олон нийт, зорилтод бүлгийнхэнд тасралтгүй хүрч ажилласаар байсан юм.

ХҮҮХЭД БҮРД ЦЭВЭР АГААР

бий болгох энэ сайханд төсөлд хувь нэмрээ оруулсан хандивлагчид, түншүүд, хамтран ажиллагсад, найз нөхөд, Монголын ард түмэндээ маш их баярлалаа. Та бүхэнд хувисаа болон НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн нэрийн өмнөөс талархал илэрхийлье. ■

БАРИМТ, НОТОЛГОО

**МЭДЭЭЛЭЛ,
СУРТАЛЧИЛГАА**

АГААРЫН БОХИРДОЛ БА БИДНИЙ ИРЭЭДҮЙ

Монголын ирээдүйд заналхийлж буй том аюул бол агаарын бохирдол. Улсын хүн амын 60 гаруй хувь нь оршин суудаг нийслэлээр хязгаарлагдахгүй, бусад хот, аймгийн төвүүдэд PM2.5, PM10 тоосонцрын агууламж ДЭМБ-ын зөвлөснөөс 10, заримдаа хэдэн арав дахин их байсаар олон жил өнгөрч байгаа хэдий ч бохирдол хүний эрүүл мэндэд хэрхэн яаж нөлөөлж байгаа талаарх дүр зураг саяхнаас л тодорхой харагдах болов.

Агаарын бохирдол гаарахаас өмнө хүйтний улиралд элбэг тохиодог байсан ханиад, томуу, томуу төст өвчин ч агаарын бохирдлын нөлөөгөөр эрчимтэй өссөн. Өдгөө Монгол Улсад жилд 300 хүн агаарын бохирдлоос үүдэлтэй өвчний улмаас нас бардгийн 240 нь тав хүртэлх насны хүүхэд бөгөөд хүүхдийн өвчлөлд амьсгалын тогтолцооны өвчин үнэмлэхүй жин дарж байна. Агаарын бохирдлоос хамгийн их хохирч байгаа нь хүүхдүүд гэдгийг энэ тоо тод томруун харуулна.

Дэлхийн хамгийн хүйтэн нийслэл Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлын 80 хувь нь гэр хорооллын түүхий нүүрсний хэрэглээнээс шалтгаалдаг. Монгол Улсын Засгийн газар "Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөр"-ийн хүрээнд түүхий нүүрсний хэрэглээг хориглох, сайжруулсан түлшинд шилжих, шөнийн тарифыг хөнгөлөх зэрэг арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж байгаа боловч Улаанбаатар хотын агаар дахь хорт бодисын агууламж стандартад заасан түвшнээс өндөр хэвээр байгаа бөгөөд Баянхонгор, Орхон, Өмнөговь, Хөвсгөл, Ховд аймгийн төвийн агаарын бохирдол өндөр, бохирдлоос шалтгаалсан өвчлөл буурахгүй байна. Засгийн газраас агаарын бохирдлыг бууруулах төлөвлөгөөг үе шаттай хэрэгжүүлж байгаа ч бодитой өөрчлөлт ажиглагдахгүй байгаа нь уг асуудлыг дан ганц бодлогын түвшинд авч үзэх нь хангалт-

гүй болохыг харуулж байна. Зөв бодлогоос гадна судалгаа, баримт нотолгоог бий болгох, дүн шинжилгээ хийх, олон нийтэд хүргэх, иргэдийн идэвх, оролцоо нэн чухал ач холбогдолтой юм. Цаашилбал, орон байрны дулаан алдагдлыг бууруулах, дотор орчны агаарын чанарыг сайжруулах, галлагаанд түүхий нүүрс ашиглахгүй байх зэрэг бохирдлыг бууруулах, эрүүл мэндээ хамгаалахад чиглэсэн сургалт, ухуулгын үйл ажиллагааг шургуу явуулах хэрэгцээ шаардлага байна.

НҮБ-ын Хүүхдийн Сан нь Швейцарын хөгжлийн агентлагтай хамтран "Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөг бууруулах нь" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, Монгол Улсын Засгийн газрын агаарын бохирдлыг бууруулах үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлсэн юм. НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Швейцарын хөгжлийн агентлаг нь тус хөтөлбөрийг дөрвөн жил хэрэгжүүлэхээр тохирч, 2018 оны 10 дугаар сарын 5-нд гэрээ байгуулсан түүхтэй. Тав хүртэлх насны хүүхдийн уушгины хатгалгаа өвчний тохиолдлыг бууруулах, агаарын бохирдлоос шалтгаалсан жирэмсэн эхчүүдэд учрах эрүүл мэндийн эрсдэлийг бууруулахад хувь нэмэр оруулах зорилго бүхий энэхүү хөтөлбөр нь дараах үр дүнг хүрэхээр төлөвлөсөн юм. Үүнд:

- ▶ Агаарын бохирдол ба эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн талаарх тоо, баримт, мэдээллийг бий болгох, дүн шинжилгээ хийх, түгээх чадавх сайжирсан байна.

- ▶ Агаарын бохирдолд өртөх эрсдэлийг олон нийтэд чиглэсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх замаар бууруулж, сургуулийн өмнөх насны хүүхэд, жирэмсэн эхчүүдийн агаарын бохирдлоос үүдэлтэй эрүүл мэндийн эрсдэл буурсан байна.

- ▶ Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээг үндэсний болон орон нутгийн бодлого, хөтөлбөрт тусгасан байна. ■

ШИНЖЛЭХ УХААН ҮНЭНИЙГ ӨГҮҮЛНЭ

Агаарын бохирдол нь иргэд, олон нийтийн дунд хамгийн ихээр яригдаж ирсэн сэдвүүдийн нэг боловч эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд хэрхэн нөлөөлж байгаа талаарх тоо баримт, баталгаатай эх сурвалж саяхныг хүртэл дутмаг байсан. Агаарын бохирдлын нөхцөл байдлыг бүрэн гүйцэд, үнэн бодитоор харуулсан баримт, нотолгоогүйгээр Засгийн газар, шийдвэр гаргагчид оновчтой бодлого, шийдлийг тодорхойлох боломжгүй юм.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН НЬ БОДЛОГО БОЛОВСРУУЛАХ, ШИЙДВЭР ГАРГАХ, ОЛОН НИЙТЭД ЧИГЛЭСЭН МЭДЭЭЛЭЛ, НӨЛӨӨЛЛИЙН АЖИЛД ЧУХАЛ АЧ ХОЛБОГДОЛТОЙ.

Хөтөлбөрийн хүрээнд олон улсын болон үндэсний судлаачид хамтран агаарын бохирдол эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд хэрхэн нөлөөлж байгааг нотолсон томоохон судалгааны ажлуудыг хэрэгжүүлсэн юм. Түүнчлэн, бага оврын агаарын чанар хэмжигч сенсор төхөөрөмжийг ашиглан айл гэрийн болон цэцэрлэгийн дотор орчны агаарын чанарыг хэмжих, агаарын бохирдлоос үүдэлтэй ажил таслалтаас хувийн хэвшилд үүсэж байгаа зардлыг тооцоолох, интернэтэд суурилсан их өгөгдлийг ашиглан агаарын бохирдлын нөлөөг тооцоолж дүн шинжилгээ хийх, Улаанбаатар хотын агаар дахь PM_{2.5} тоосонцрын агууламж, Өмнөговь аймгийн Даланзадгад сумын дулааны цахилгаан станц болон бусад эх үүсвэрээс хаягдаж

байгаа утааг хэмжих зэрэг судалгааг хэрэгжүүлсэн нь цаашид агаарын бохирдлын эсрэг авах арга хэмжээг тодорхойлоход хэрэгцээтэй үндсэн мэдээлэл, нотолгоо болж байна.

Хөтөлбөрийн хүрээнд Нийгмийн эрүүл мэндийн үндэсний төв, Цаг уур, орчны шинжилгээний газар, Шинжлэх ухаан технологийн их сургууль, Анагаахын шинжлэх ухааны үндэсний их сургууль, Бирмингемийн их сургууль, Вашингтоны их сургууль, Уотерлугийн их сургууль зэрэг олон байгууллагатай хамтран ажилласан бөгөөд цаашид ч үндэсний судалгааны байгууллагуудын чадавхыг сайжруулж, урт хугацаанд хамтран ажиллах нөхцөл бүрдсэн юм. Эдгээр судалгаа бодлого боловсруулахад болон агаарын бохирдлын хор уршгийг олон нийтэд таниулахад чухал ач холбогдолтой юм.

Хөтөлбөрийн хүрээнд 2019-2020 онд нийслэлд баригдсан сургууль, цэцэрлэг, эмнэлгийн 33 барилгын дотор орчны агаараас 80 сорьц авахад 16-д нь формальдегид, өөр 16-д нь бензол ДЭМБ-ын зөвлөсөн хэмжээнээс их гарсан. Судалгаанд хамруулсан ихэнх сургууль, цэцэрлэгийн дотор орчинд PM_{2.5}, нүүрсхүчлийн хийн агууламж зохих түвшнээс илүү өндөр түвшинд байгаа нь дотор орчны агаарын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн ажлыг эрчимжүүлэх шаардлагатайг харууллаа.

2020 онд нийслэлийн БЗД, Баянхонгор аймгийн цэцэрлэг, эмнэлгийн барилгад дотор орчны агаарын чанарын үнэлгээ хийхэд PM_{2.5} тоосонцор нийт хэмжилтийн хоногийн 82-94 хувьд ДЭМБ-ийн зөвлөсөн хэмжээнээс давсан. Түүнчлэн ажлын өдрүүдэд ажлын цагийн дундаж агууламж бүх цэцэрлэг дээр MNS стандартаас 1.2-2.9 дахин давуу байв. Багтраа өвчний гаралт хүйтний улиралд эрс нэмэгддэг нь судалгаагаар батлагдсан бөгөөд агаарын бохирдлыг бууруулж чадвал 40-

Жирэмсэн эмэгтэйчүүд агаарын бохирдолд өртсөнөөр эхийн хэвлийд бойжиж байгаа хүүхдийн уушги, амьсгалын замд нөлөөлж, хугацаанаас өмнө төрөх эсхүл мэс ажилбар хийлгэж, үр хөндөхөд хүрч байна.

XI, XII, I сард жирэмсэлсэн эмэгтэйчүүд V, VI, VII, VIII сард дутуу төрөх магадлал өндөр байгаа нь ажиглагдаж байна.

- ▶ Төрсний дараах цус алдалт их
- ▶ Ургийн гаж хөгжил их
- ▶ Жирэмслэлт, төрөлтийн хүндрэлүүд элбэгшсэн
- ▶ Амьгүй, дутуу төрөлт, хүчилтөрөгчийн дутагдал ихэссэн.

Жирэмсний эхний зургаан сард PM₁₀, PM_{2.5} тоосонцор ихтэй агаараар амьсгалж буй эхчүүдийн цусны даралт ихсэх магадлал өндөр бол 4-6 сартайд нь агаар дахь азотын болон хүхрийн давхар исэл чихрийн шижинтэй болоход нөлөөлдөг³.

3.5↑

Ургийн эндэгдэл өвлийн улиралд зунаас 3.5 дахин элбэг тохиолддог⁴.

УЛААНБААТАР ХОТОД
ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА
ЭРХЭЛДЭГ ХУВИЙН
ХЭВШЛИЙН
БАЙГУУЛЛАГЫН
АЖИЛТАН АГААРЫН
БОХИРДЛЫН
УЛМААС ЖИЛИЙН
ОРЛОГЫНХОО 10
ОРЧИМ ХУВЬТАЙ
ТЭНЦЭХ ХЭМЖЭЭНИЙ
ЗАРДАЛ ГАРГАДАГ.

40%↓ 33%↑ 42.4%

Улаанбаатар хотын бохирдол ихтэй дүрээт амьдардаг хүүхдийн уушгины ажиглага бохирдолгүй агаараар амьсгалж байгаа хүүхдийнхээс 40 хувиар бага⁶.

PM2.5 агууламж 5 хүртэлх насны хүүхдийн амьсгалын замын өвчний шалтгаант нас баралтыг 33 хувиар нэмэгдүүлж байгаа⁷.

Улаанбаатар хотын 0-18 насны, эмнэлэгт хэвтэн эмчлүүлсэн хүүхдүүдийн 42.4 хувь нь хатгалгаанаас болж эмнэлэгт хэвтсэн байна⁸.

Агаарын бохирдлын эрүүл мэндэд үзүүлэх сөрөг нөлөө

Зүрх, судасны
өвчлөл

Уушгины
өвчлөл

Багтраа

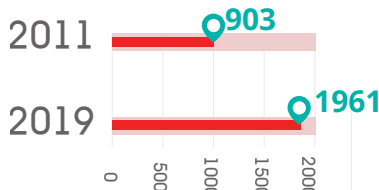
Нүдний өвчлөл

Арьсны
үрэвсэл

Гуурсан хоолойн
үрэвсэл

2011 онд Улаанбаатар хотын 10 мянган хүн тутмын 903 нь амьсгалын замын өвчний улмаас амбулаторид хандсан бол 2019 онд 1961 болж өссөн. Энэ өсөлтийг агаарын бохирдолтой холбож үзэх бүрэн үндэслэлтэй⁹.

өөс дээш насны эмэгтэйчүүдийн багтраагаар өвчлөх магадлал 80 хувь багасах юм. Энэ мэт судалгааны үр дүнд үндэслэн АШУУИС, МУБИС нь хүний их эмч, хүүхдийн их эмч, нийгмийн эрүүл мэнд, сургуулийн өмнөх боловсролын мэргэжилтэн бэлтгэх хөтөлбөртөө агаарын бохирдол, эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөө, агаарын чанарын хэмжилтийн талаарх сэдвүүдийг нэмж тусгаснаар ирээдүйн мэргэжлийн боловсон хүчний энэ талаарх мэдлэг дээшилж, иргэдийн эрүүл мэндийн боловсролыг дээшлүүлэхэд нэгэн түлхүүр болж байна.

Агаарын бохирдлоос шалтгаалсан өвчлөл Монголын эдийн засагт ихээхэн дарамт учруулдаг. 2016 онд л гэхэд Улаанбаатар хотын эрүүл мэндийн байгууллагууд 0-18 насны хүүхдийн, агаарын бохирдолтой холбоотой өвчлөлийг эмчлэхэд 10.4 тэрбум төгрөг (4.8 сая ам.доллар) зарцуулжээ. Энэ нь Улаанбаатар хотын эрүүл мэндийн төсвийн 4.6 хувь юм. Агаарын бохирдлын нөлөөллийг бууруулахгүй бол 2025 он гэхэд энэ тоо 24.8 тэрбум төгрөг

435

2015 онд 435 хүүхэд уушгины үрэвслийн улмаас нас барсан¹⁰.

2018 оны байдлаар, хатгалгаа өвчнөөр нас барсан 5 хүн тутмын нэг нь 5 хүртэлх насны хүүхэд байв¹¹.

Улаанбаатар хотын хүүхдүүд хөдөө, орон нутгийн хүүхдийг бодвол гуурсан хоолойн үрэвсэлт өвчнөөр 5-15 дахин илүү өвчлж, эмнэлэгт хандаж байна¹².

2018 онд PM10 тоосонцрын жилийн дундаж агууламж жилийн 299 өдөрт нь хүлцэх агууламжаас давж байсан бол PM2.5 тоосонцрын агууламж 212 өдөрт нь хүлцэх агууламжаас давуу байв¹³.

38.8%

2020 оны байдлаар амьсгалын тогтолцооны өвчний 38.8 хувийг 0-4 насны хүүхдийн өвчлөл эзэлж байв¹⁴.

- ЭМЯ-ны мэдээлэл, 2020 он
- UNICEF Mongolia, University of Birmingham. "Air pollution intervention and maternal and child (<5) health outcomes time-series study in Ulaanbaatar, Mongolia" inception report, 2021
- ЭХЭМҮТ, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Швейцарын Хөгжлийн Агентлаг. "Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөлөл: Тойм анализ", 2021 он
- НЭМҮТ. "Агуулын харанга: Агаарын бохирдол ба хүүхдийн эрүүл мэнд" тайлан. 2018 он
- НЭМҮТ. "Агаарын бохирдол эрүүл мэндэд нөлөөлөх нь" илтгэл
- ЭМЯ. "Улаанбаатар хотын агаарын бохирдол, эрүүл мэндийн нөлөөлөл", 2013 он
- НЭМҮТ. "Агаарын бохирдол эрүүл мэндэд нөлөөлөх нь" илтгэл
- ЭМКТ, ДЭМБ. "Эрүүл мэндийн үзүүлэлт 2020" эмхэтгэл, 2020 он
- НЭМХ, МНЗММН, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан. "Хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөө, шийдвэрлэх арга зам" тайлан. 2016 он
- УСК. "Улаанбаатар хотын гадаад орчны агаарын бохирдол ба эрүүл мэнд" судалгаа, 2019 он
- ЭМЯ, НЭМҮТ, АШУУИС, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан. "Агаарын бохирдол, багтраа өвчний хомарлыг тодорхойлсон дүн" судалгааны тайлан, 2019 он
- ЭХЭМҮТ, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Швейцарын Хөгжлийн Агентлаг. "Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөлөл: Тойм анализ", 2021 он
- ЭМКТ, ДЭМБ. "Эрүүл мэндийн үзүүлэлт 2020" эмхэтгэл, 2020 он
- НЭМҮТ. "Агуулын харанга: Агаарын бохирдол ба хүүхдийн эрүүл мэнд" тайлан, 2018 он
- Монгол Улсын Засгийн газар, Швейцарын Хөгжлийн Агентлаг, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан. "Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлоос үүдэлтэй ажил тасалтаас хувийн хэвшил үүссэн зардлын судалгаа" судалгааны тайлан, 2020 он

Зураг: Азийн хот, суурин газрын агаарын бохирдлын эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд үзүүлэх нөлөөг бууруулах нь: Шинжлэх ухаан, бодлогын хэлэлцүүлэг 2019 оны X сарын 29-30, Монгол Улс, Улаанбаатар хот

болж өсөх тооцоо бий. Түүнчлэн, хүйтний улиралд, бохирдол ихэссэн үед ажилтнууд өөрсдөө болон үр хүүхэд нь өвдсөнөөс ажил таслахад хүрдэг нь хөдөлмөрийн бүтээмжийг сааруулах томоохон хүчин зүйл болдог. НҮБ-ын Хүүхдийн Сангаас Монголын хувийн хэвшлийн томоохон байгууллагуудын дунд хийсэн 2019 оны судалгаанаас харахад Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа эрхэлдэг хувийн хэвшлийн байгууллагын ажилтан агаарын бохирдлын улмаас жилийн орлогынхоо 10 орчим хувьтай тэнцэх хэмжээний зардал гаргадаг байна.

2022 онд БОАЖЯ-наас “Агаарын бохирдлын талаарх судалгааны тэргүүлэх чиглэл, 2022-2025 онд хэрэгжүүлэх судалгааны ажлын төлөвлөгөө”-г баталснаар салбар дундын цогц судалгаа хийх нөхцөл бүрдсэн. Үүний дагуу хэрэгжүүлж байгаа судалгаанд Өмнөговь аймгийн Даланзадгад сумын нүүрсний цахилгаан станцын ялгарлын хэмжээг тооцоолж, тархалтын зураглалыг гаргах, PM_{2.5}, PM₁₀ зэрэг агаар дахь хорт бодис хүний эрүүл мэндэд нөлөөлж байгаа байдлын судалгаа юм.

АгаарНэг платформ

Өнгөрсөн хугацаанд агаарын бохирдолтой холбоотой судалгааны үр дүнг энгийн, ойлгомжтой байдлаар хураангуйлан олон нийтэд хүргэж, агаарын бохирдолд өртөхөөс хамгаалахад ашиглаж байсныг дурдах нь зүйтэй. Тухайлбал, “Агаарын бохирдлын эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд үзүүлэх нөлөөг бууруулах нь: Шинжлэх ухааны баримт нотолгоо ба олон нийтэд зориулсан зөвлөмж” тайланд энэ чиглэлээр хийсэн судалгааны үр дүнг тоймлон тусгаж, жирэмсэн эхийн эрүүл мэнд, ургийн хөгжил, нярайд учирч болох эрсдэл, эрүүл мэндээ хамгаалах аргуудыг зөвлөсөн.

Агаарын бохирдлын сайн туршлага, мэдлэг, мэдээлэл солилцох зорилгоор гүйцэтгэсэн томоохон ажлын нэг нь АгаарНэг платформ юм. Мэдлэг, түншлэл, хамтын ажиллагааны АгаарНэг (agaarneg.mn) нээлттэй платформыг хөгжүүлж, 2021 оны гуравдугаар сард ашиглалтад оруулснаар агаарын бохирдолтой холбоотой

сүүлийн үеийн судалгаа, тайлан, төслийн тендерийн зар, хэвлэлийн мэдээллийн контент зэргийг нэгтгэсэн, Засгийн газар, эрдэм шинжилгээний байгууллага, их сургууль, иргэний нийгэм, хувийн хэвшлийн олон байгууллагуудын хоорондоо мэдээлэл, туршлагаа солилцох, хамтран ажиллах цогц талбар болж чадав. Энэ платформыг Орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хороонд шилжүүлснээр цаашид тогтвортой хөгжүүлэн, бодлого боловсруулалтад нөлөөлөх, нийгмийн олон талт хэлэлцүүлэг өрнүүлэх боломж бүрдсэн билээ. Өнөөдөр тус платформыг 50 гаруй байгууллага ашиглаж байна. ■

QR кодыг уншуулан
АгаарНэг
платформд
нэгдээрэй

АГААРЫН БОХИРДЛЫГ БУУРУУЛАХ БОДЛОГЫН ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ

Азийн хот, суурин газрын агаарын бохирдлын эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд үзүүлэх нөлөөг бууруулах нь: Шинжлэх ухаан, бодлогын хэлэлцүүлэг

2019 оны X сарын 29-30

Азийн 12 улс орнуудын Засгийн газар, олон улсын байгууллагын 50 гаруй эрдэмтэн, судлаач, төлөөлөгч, Монгол Улсын Засгийн газар, олон улсын хөгжлийн байгууллага, их сургууль, эрдэм шинжилгээний байгууллага, иргэний нийгэм, хувийн хэвшлийн байгууллагын 150 гаруй төлөөлөгч оролцсон энэхүү хурлаар агаарын бохирдол ба эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн чиглэлээр сүүлийн жилүүдэд хийсэн судалгааны үр дүн, бодлогын арга хэмжээ, нийгэм эдийн засгийн үр нөлөө, бүс нутгийн түвшинд хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх асуудлуудыг авч хэлэлцсэн юм. Монгол Улсын Засгийн газар нь хэлэлцүүлгээр хөндөгдсөн тэргүүлэх асуудлуудад тулгуурлан агаарын бохирдлыг бууруулах шийдлүүдийг үндэсний болон орон нутгийн бодлого, төлөвлөлтөд тусгаж, судалгаа, шинжилгээний ажлын тэргүүлэх чиглэлийг тодорхойлж, иргэдийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх, хандлага, дадлыг өөрчлөхөд чиглэсэн ууулгаа, нөлөөллийн ажлыг үр дүнтэй хэрэгжүүлж эхэлсэн юм.

Ковид-19 цар тахлын үед агаарын бохирдол: Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрх

2021 оны XII сарын 14

УИХ-ын Агаарын бохирдлыг бууруулах асуудлын дэд хороотой хамтран зохион байгуулсан “Ковид-19 цар тахлын үед агаарын бохирдол: Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрх” дээд хэмжээний зөвлөлдөх уулзалтаар Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэхэд чиглэсэн 18 зөвлөмжийг Засгийн газарт хүргүүлсэн. Зөвлөмжид Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Хүүхдийн эрхийн тухай Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын конвенцод заасны дагуу хүүхдийн эрүүл, аюулгүй орчинд өсөн торних, сурч боловсрох таатай орчныг бүрдүүлэхийн төлөө илүү шаргуу ажиллах шаардлагатайг онцолж, цэцэрлэг, сургуулийн дотор орчны агаарын чанарт даруй анхаарч арга хэмжээ авахыг шаардсан юм.

“Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх нь”

2022 оны V сарын 24

УИХ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилгын дэд хороо, Агаарын бохирдлыг бууруулах асуудлын дэд хороотой хамтран “Агаар, орчны бохирдлыг бууруулах үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх нь” хурлыг 2022 оны тавдугаар сарын 24-ны өдөр зохион байгуулж, Засгийн газарт 13 зөвлөмж хүргүүлсэн. Үүнд: нүүрсээр ажилладаг халаалтын болон уурын зуухыг бүрэн халж, цэцэрлэг, сургууль, эрүүл мэндийн байгууллагын халаалтад цэвэр технологи нэвтрүүлэх, хүүхдийн үйлчилгээний зориулалттай эрүүл мэнд, боловсролын барилга байгууламжийн дэд бүтэц, үйлчилгээг сайжруулахад чиглэсэн төрийн ногоон худалдан авалт, ногоон хөрөнгө оруулалтын хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх, сэргээгдэх эрчим хүч ашиглах боломжийг нэмэгдүүлэх, нийслэлийн гэр хорооллын болон аймгийн төвүүдийн цахилгаан хангамжийг сайжруулах, цэцэрлэг, сургууль, эрүүл мэндийн байгууллагын дотор орчны агаарын чанарыг хэмждэг болох, барилга угсралт, дотор засал чимэглэлд түгээмэл ашиглагддаг барилгын материалын чанарыг хянах тогтолцоог бий болгож, шаардлага хангахгүй материал ашиглахгүй байх зэрэг саналуудыг тусгасан.

Хүний эрх, эрх чөлөөг хангахтай холбоотой хяналтын сонгол – УИХ-ын Хяналтын сонгол: Хүний эрх ба дотор орчны агаарын чанар

2022 оны VI сарын 27

УИХ-ын Нийгмийн бодлогын байнгын хорооноос чанарын шаардлага хангахгүй барилгын материалтай холбоотойгоор хүний эрх, эрх чөлөөг хангахтай холбоотой хяналтын сонголыг зохион байгуулсан. Сонголоор хэлэлцсэн асуудлуудын дагуу УИХ-ын Нийгмийн бодлогын байнгын хорооноос тогтоол гаргаж, хилийн боомтод барилгын материалын эрүүл ахуйн аюулгүйн үзүүлэлтийг тодорхойлох лаборатори байгуулах, хилийн нэвтрэх цэгт хорио цээрийн хяналт шалгалтад хамруулах, шаардагдах төсвийг шийдвэрлэх талаар Засгийн газарт чиглэл өгсөн билээ. ■

**ӨӨРЧЛӨЛТӨД
ХҮРГЭСЭН ШИЙДЭЛ**

ТОМ ҮР ДҮНД ХӨТЛӨХ ЖИЖИГ АЛХМУУД

Дотор орчны агаарын чанар

ДОТОР ОРЧНЫ АГААРЫН ЧАНАРЫГ ХЭМЖИХ НБ

Гадна орчинд агаарын бохирдол их, барилга доторх агаар цэвэрхэн гэх өрөөсгөл ойлголт одоо ч иргэдийн дунд түгээмэл. Үүнийг залруулж, иргэдийг дотор орчны агаарын бохирдолд гадна орчныхоос дутуугүй анхаардаг болгож чадвал эрүүл мэндэд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг мөн эрс багасгаж чадах билээ.

Нэн түрүүнд дотор орчны агаарын чанарыг баталгаатай хэмжих, агааржуулалтын системийг шинэчлэх, дулаан алдагдлыг шийдэх шаардлагатай гэж үзсэний дагуу 50 цэцэрлэг, эрүүл мэндийн 10 байгууллагад агаарын чанар хэмжигч 80 төхөөрөмж суурилуулсан. Хямд өртөгтэй эдгээр төхөөрөмжийн өгөгдлийг тайлж унших, дотор орчны агаарын бохирдлын хор уршгийг таниулах, нөлөөллөөс сэргийлэх аргагүйн сургалтыг Баянхонгор, Говь-Алтай, Өмнөговь аймаг, Нийслэлийн Баянзүрх дүүрэгт явуулснаар цогц хэрэгжих нөхцөл бүрдэв. Агаарын чанарын чанарын хэмжилтийг Сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын сургалтын орчны стандартад шингээх ажлууд мөн хийгдэж байна.

АГААР СЭЛГЭХ СИСТЕМ

НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Швейцарын хөгжлийн агентлагийн дэмжлэгээр Улаанбаатар хотын нөхцөлд тохирсон агааржуулалтын системийг Баянзүрх дүүргийн “Амгалан” амаржих газар болон Дарь-Эх нэгдсэн эмнэлэгт суури-

луулсныг мөн тэмдэглүүштэй. Эх, хүүхэд нийлсэн 24 мянга гаруй хүнд үйлчлэх уг эмнэлгүүдэд суурилуулсан агааржуулалтын системийн жишгээр Барилга, хот байгуулалтын яам “Ерөнхий боловсролын сургуулийн барилгын төлөвлөлт” /БНБД 31-25-22/ барилгын норм, дүрмийг, “Сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын барилгын төлөвлөлт” /БНБД 31-24-22/ барилгын норм, дүрмийг тус тус шинэчилсэн юм.

Баянзүрх дүүргийн Гачуурт тосгоны 63-р цэцэрлэгт суурилуулсан агааржуулалтын систем нь эрчим хүчний хэмнэлттэй, ашиглалтын үеийн зардал багатай, дуу чимээ багатай, цахилгааны зарцуулалт хэмнэлттэй горимоор ажилладаг байна. Мөн цэцэрлэгийн халаалтыг цахилгаанаар шийдсэн бөгөөд халаалтын улирлын дулааны зардал нь нүүрсээр халаахаас бага гардаг. Энэхүү шинээр баригдсан 100 хүүхдийн хүчин чадалтай, 24 цагийн ажиллагаатай жишиг цэцэрлэгийг барьж тохижуулахдаа үндэсний болон олон улсын стандартад нийцсэн олон шинэлэг шийдлүүдийг нэвтрүүлжээ.

Гадна орчны агаарын чанарын хэмжилт

Цаг уур, орчны шинжилгээний гаЦаг уур, орчны шинжилгээний газарт PM2.5, PM10 нарийн ширхэглэгт тоосонцрыг цаг тутам хэмжиж, мэдээлэх, хямд өртөгтэй 20 ширхэг хяналтын станц нийлүүлж, агаарын бохирдлын таамаглал, зураглал хийх загвар боловсруулах, байгаль орчны шинжилгээний лабораторийн техникч нарыг мэргэшүүлэх зэргээр техникийн дэмжлэг, туслалцаа үзүүлж ажилласан. Ингэснээр агаарын бохирдлын хүн амын эрүүл мэндэд нөлөөлөх үр дагаврыг олон нийтэд

илүү тодорхой болгож нийгэмд нэгдсэн ойлголтыг бий болгох боломж бүрдэж байгаа юм.

Монгол Улсын Эрүүл мэндийн яамнаас “Орчны эрүүл мэнд” үндэсний хөтөлбөрийн 2021- 2024 оны төлөвлөгөөг баталсанд агаарын чанар, хэмжилтийг сайжруулж, эрүүл мэндэд ирэх сөрөг нөлөөг бууруулахаар тусгасан. НҮБ-ын Хүүхдийн Сан энэ зорилгыг биелүүлэхэд хамтран зүтгэж, нүүрсний хэрэглээг халахад нэмэр болох, агаар цэвэршүүлэх технологи, цэвэр түлшний хэрэглээг нэмэгдүүлэх, дулаан алдалтыг багасгах, пневмококкал буюу уушгины үрэвслийн эсрэг, вакцины хамрах хүрээг өргөжүүлэх, хүүхдийн цэцэрлэг, эмнэлэг, сургууль доторх агаарын чанарыг сайжруулах, утааны эсрэг маск хэрэглэж хэвшүүлэх, ач холбогдлыг таниулах, зааварчилгаа өгөх зэргээр арга хэмжээ авч байна.

НҮБ-ын Хүүхдийн Сан судалгааны үр дүнд үндэслэн дотоод орчны агаарын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн стандарт, бодлогын өөрчлөлт хийхээр Монгол Улсын Засгийн газартай хамтран ажиллаж байна. Хүүхдийн Сангаас зөвлөсний дагуу Барилга, хот байгуулалтын яамнаас Цэцэрлэг, сургуулийн барилгын зураг төсөл, төлөвлөлтийн үндэсний дүрмийг эцэслэн боловсруулаад байгаа билээ. Энэ мэт шинэчлэлийг амжилттай хэрэгжүүлж чадвал хот сууринд амьдардаг хүүхдүүд сургууль, цэцэрлэг дээрээ цэвэр агаараар амьсгалах өдөр ирэх болно.

Үүнээс гадна Хүүхдийн Сан Баянзүрх дүүрэгт дотоод орчны агаарын чанарыг хангасан, агааржуулалтын системтэй гурван цэцэрлэгийг шинээр барьж, Улаанбаатар хотын таван цэцэрлэгт агааржуулалтын системийг

ҮР ДҮНД ХҮРГЭСЭН ШИЙДЛҮҮД

96 төхөөрөмж

Нийт 67 цэцэрлэг, эрүүл мэндийн 21 төвд дотор орчны агаарын чанарыг хэмжих 96 бага оврын төхөөрөмж суурилуулсан.

67 байршил

Улсын хэмжээнд 67 байршилд бага оврын агаарын чанар хэмжигч төхөөрөмж суурилуулснаар PM2.5 тоосонцрыг нийслэл Улаанбаатар хот болон 21 аймагт хэмждэг болов.

1 станц

Баянхонгор аймгийн төвд PM2.5 тоосонцрыг цаг тутам хэмжиж, мэдээлэх BAM 1020 агаарын чанарын хяналтын суурин станц байгуулав.

6 цэцэрлэг

Баянхонгор аймагт нэг цэцэрлэгийг жишиг болгон тохижуулж, Баянзүрх, Сонгинохайрхан дүүрэгт дотор орчны агаарын чанарыг хангасан, агаар сэлгэх системтэй хоёр цэцэрлэг шинээр барьж, гурван цэцэрлэгт агаар сэлгэх систем суурилуулав.

1,520 хүүхэд

Нийслэлийн Баянзүрх, Сонгинохайрхан дүүрэг, Баянхонгор аймгийн нийт зургаан цэцэрлэг, Баянзүрх дүүргийн гурван эмнэлэгт орчин үеийн механик агаар сэлгэх систем суурилуулав. Цэцэрлэгүүд агаар сэлгэх системтэй болсноор 3-5 насны 1,520 хүүхэд цэвэр агаараар амьсгалах боломж бүрдлээ.

суурилуулан, Баянхонгор аймагт нэг цэцэрлэгийг жишиг болгон тохижуулжээ.

Олон нийтэд түшиглэсэн эрүүл мэндийн анхан шатны үйлчилгээ

Олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтан (ОНЭМА)-ыг бэлтгэн ажиллуулах олон улсын жишгийг мөн Монголдоо хэрэгжүүлж, 500 гаруй хүнийг эрүүл мэндийн зөвлөгөө, үйлчилгээ үзүүлэх чадамжтай болгож бэлдсэн. Ингэснээр алслагдсан сум, хороодод амьдарч буй жирэмсэн эмэгтэйчүүдэд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг хүргэх, нярай, бага насны хүүхдэд зонхилон тохиолддог өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, цаг алдалгүй эмнэлгийн тусламж авахад туслах нөхцөл бүрдсэн юм. Төслийн сонгосон аймаг дүүрэгт олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтныг оршин суугаа нутаг дэвсгэрийн хүн ам дотроос сонгон сургалтад хамруулж, сайн дурын үндсэн дээр ажиллуулж байгаа нь энэхүү санаачилга амжилттай хэрэгжих түлхүүр болж буй. Тухайн орон нутгийнхаа онцлогийг мэдэх, нутгийн иргэдийг таних олон нийтийн ажилтанд иргэд илүү итгэл хүлээлгэдэг нь мөн томоохон давуу тал болдог. Олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтныг үндэсний эрүүл мэндийн тогтолцоотой уялдуулан хөгжүүлж өрх, сумын эрүүл мэндийн төвийн үйл ажиллагааг илүү хүртээмжтэй болгох, эрүүл мэндийн хүний нөөцийн дутагдлыг нөхөх зорилготой.

Олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтныг дараах чиглэлээр сурган бэлтгэж, ажиллуулж ирсэн. Үүнд:

- Гэрийн дотор орчны агаарын бохирдолд өртөлтөөс хамгаалах,
- Эцэг эхэд эмнэлгийн тусламж хайх мэдлэг дадлыг бий болгох,
- Жирэмсэн эмэгтэйчүүдийг хяналтад

хамруулах, зөвлөгөө өгөх,

- Нярай болон бага насны хүүхдэд зонхилон тохиолдох өвчнүүдээс сэргийлэх,

- Хоол тэжээлийн дутагдал, өвчин эмгэгийг эрт илрүүлэх,

Олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтныг ажиллуулснаар анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллагуудад мэдэгдэхүйц дэм болж байгаа юм.

ЭМЯ олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтныг эрүүл мэндийн тогтолцоотой уялдуулах асуудлыг дэмжин сайшааж эрүүл мэндийн үйлчилгээг эрүүл мэндийн салбар дангаар үүрэх бус орон нутгийн засаг дарга, иргэдийн төлөөлөгчид, хороо дүүрэг хамтдаа зүтгэснээр “нэг ч хүнийг орхигдуулахгүй” байх боломж бүрдэнэ гэж үзэж байна.

ЭМЯ, НҮБ-ын Хүүхдийн Сантай хамтран бүх аймаг дүүргийн засаг дарга, ИХТ-ийн төлөөллийг урин оролцуулж “Тогтвортой хөгжлийн зорилт ба эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийг бэхжүүлэхэд олон нийтийг оролцоог дэмжих нь” сэдвийн дор зөвлөлдөх уулзалтыг зохион байгуулж, энэхүү арга хэмжээг монгол улсад нутагшуулах нь зүйтэй гэж үзэв.

Монгол дахь НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн шадар суурин төлөөлөгч Аяако Кайно зөвлөгөөний нээлтэд хэлсэн үгэндээ “Анхан шатны эрүүл мэндийн тусламж бол Тогтвортой хөгжлийн зорилт болон “бүх нийтийн эрүүл мэндийн хамралт”-д хүрэх гол хэрэгсэл юм. Бүх нийтийн эрүүл мэндийн хамралт гэдэг нь жинхэнэ утгаараа бүх нийтийн байхын тулд өвчин, эмнэлэгт төвлөрсөн загвараас иргэдэд чиглэсэн, тэдэнтэй хамтдаа урагшлах загварт шилжих, хүний амьдралын бүхий л мөчлөг дэх эрүүл мэндийн асуудлыг зөвхөн эрүүл мэндийн салбараар хязгаардахгүй бүх салбарын бодлогод тусгах, тэгш байдлыг хангахад чиглэсэн үйл ажиллагаануудад цогцоор нь хандахын чухлыг тэмдэглэсэн юм.■

БОДЛОГО,
ТӨЛӨВЛӨЛТ

for every child

unicef

ИРЭЭДҮЙН ТӨЛӨӨХ ЦОГЦ БОДЛОГО

Зураг: Ковид-19 цар тахлын үед агаарын бохирдол: Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрх
2021 оны XII сарын 14, Монгол улс, Улаанбаатар хот

Агаарын бохирдлын сөрөг нөлөөллөөс ирээдүйг хамгаалж, эдийн засагт ирэх ачааллыг хөнгөлөхийн тулд хүүхэд, өсвөр үеийнхний эрүүл мэндийг агаарын бохирдлоос хамгаалах ажлыг улс орны бодлогын тэргүүлэх чиглэл байлгах нь зүйтэй. НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам, Эрүүл мэндийн яам болон Нийгмийн эрүүл мэндийн хүрээлэнтэй нягт хамтран ажилласны хүчинд үндэсний болон аймаг, орон нутгийн хөтөлбөр, төлөвлөгөөнд шаардлагатай өөрчлөлтүүдийг хийж чадсан.

ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР, ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

- ▶ Орчны эрүүл мэндийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2021- 2025)
- ▶ “Парисын хэлэлцээрийг хэрэгжүүлэх үндэсний хэмжээнд тодорхойлсон хувь нэмрийн зорилт”-ыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2021-2025)
- ▶ “Эмнэлгийн зориулалттай барилга төлөвлөх” /БНБД 31-22-21/ барилгын норм, дүрэм (2021)
- ▶ “Ерөнхий боловсролын сургуулийн барилгын төлөвлөлт” /БНБД 31-25-22/ барилгын норм, дүрэм (2022)
- ▶ “Сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын барилгын төлөвлөлт” /БНБД 31-24-22/ барилгын норм, дүрэм (2022)
- ▶ “Монгол гэрийн халаалт, дулаалга, агаар сэлгэлтийн багц” буюу ЧИП багц, “Ногоон зээл”-ийг төрөөс дэмжих шийдвэр (2020 онд арилжааны гурван банк найман хувийн хүүтэй зээл олгож байсан бол 2022 оноос зээлийн хүү гурван хувь болж буурсан)
- ▶ “Агаарын бохирдлын талаарх судалгааг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө” (2022-2025)
- ▶ Монгол Улсын байгаль орчны зорилтот хөтөлбөр 2030 (УИХ-д өргөн барьсан)

ОРОН НУТГИЙН ХӨТӨЛБӨР, ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Аймаг, орон нутгийн засаг захиргаатай хамтран ажиллах нь ихээхэн үр дүнтэйг бид харлаа. Тухайлбал, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Баянхонгор аймаг хамтран 2019 онд “Цэвэр агаар” хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлсэн нь Өмнөговь, Говь-Алтай аймагт тухайн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх суурь болов. Нийслэлийн Баянзүрх, Сонгинохайрхан дүүргүүд 370 сая төгрөгийг агаарын бохирдлыг бууруулах үйл ажиллагаа, агаарын чанарын хэмжилт, ЧИП төсөлд зориулсан бол Говь-Алтай, Өмнөговь аймгийн захиргаа 1.25 тэрбум төгрөгийг энэ чиглэлийн ажилд төсөвлөсөн юм.

- ▶ Баянхонгор аймгийн “Цэвэр агаар” үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2019-2022)
- ▶ Өмнөговь аймгийн “Цэвэр агаар” үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2021- 2024)
- ▶ Говь-Алтай аймгийн “Цэвэр агаар” үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (2021-2024)

Үндэсний болон орон нутгийн хэмжээнд батлан хэрэгжүүлсэн эдгээр хөтөлбөр, төлөвлөгөөний үр дүнд агаарын бохирдлыг бууруулах, эх, хүүхдэд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахад зориулсан улс, орон нутгийн төсөв нэмэгдсэн.

ОЛОН НИЙТИЙН ЗОРИУЛАЛТТАЙ БАРИЛГА БАЙ-ГУУЛАМЖИД НҮҮРСТӨРӨГЧ БАГАТАЙ ТЕХНОЛОГИ АШИГЛАХ НЬ

Баянхонгор аймгийн цэцэрлэг, өрхийн эрүүл мэндийн төв, багийн захиргааны байрны нам даралтын зуухыг цахилгааны болон газрын гүний дулаан, мөн хийн халаалтын дэвшилтэт техник технологиор солих ажлыг хэрэгжүүлж байна. Ингэснээр хүлэмжийн хийн ялгарал мэдэгдэхүйц буурч, агаарын чанар сайжирч, нүүрс шатаахаас үүсэх хог хаягдал буурах юм.

ДУЛААЛГА, ХАЛААЛТ, АГААР СЭЛГЭЛТИЙН БҮТЭЭГДЭХҮҮН ЧИП БАГЦ

3 асгийн газраас гэр хороололд сайжруулсан түлш, цахилгаан халаалтын хэрэглээг нэмэгдүүлэх бодлого баримталсан нь монгол гэрт амьдардаг 91,249 өрхийн хувьд үр дүн багатай арга байв. Агаарын бохирдлоос хамгаалах төрөл бүрийн технологиуд олон улсад нэвтэрсэн ч өвөлдөө цельсийн 45 градус хүрч хүйтэрдэг Монгол орны цаг уурын нөхцөлд таарах нь ховор билээ.

Харин олон улсын “Пипл ин Нийд” ОУТББ, ШУТИС-ийн Барилга архитектурын сургуультай хамтран монгол гэрийн дулаалга, халаалт, агаар сэлгэлтийн ЧИП багцыг нэвтрүүлсэн нь эрчим хүчний хэмнэлттэй, боломжийн үнэ өртөг бүхий Монголын нөхцөлд нэн тохиромжтой шийдэл болсон юм. Швейцарын халдварт өвчин ба нийгмийн эрүүл мэндийн хүрээлэнгээс (ТРН) уг төсөлд хөндлөнгийн үнэлгээ хийж, төслийн үр дүн, хэрэгжилтийг өндрөөр үнэлсэн. Мөн нийгмийн болон жендерийн тэгш байдлыг хангахад ихээхэн нэмэртэй гэж дүгнэсэн. Учир нь ЧИП хэрэглэгчид мөнгөөр зогсохгүй өдөр бүр гарздаж байсан 40 гаруй

минутыг ажил, амьдралдаа хэмнэж байна.

Үүнээс гадна PM2.5, PM10 тоосонцор, хүхрийн давхар исэл, нүүрстөрөгчийн давхар болон дутуу исэл зэрэг түүхий нүүрсийг шаахад ялгардаг хорт бодисуудыг бууруулахад жинтэй хувь нэмэр оруулсан. Эдгээр хорт бодис нь угаас хоол хүнс, ундны усны хувьд өндөр эрсдэлтэй орчинд өсөж буй хүүхдүүдийн эрүүл мэндийг бүр ч их хохироодог.

“Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөө” хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжсэн ЧИП төслийн үр дүнд зургаан аймаг, Улаанбаатар хотын 1,676 өрх, 11 гэр цэцэрлэг халаалтын асуудлаа эрүүл мэндэд ээлтэйгээр шийдүүлж, хүйтний улиралд тав тухтай амьдрах, хүүхдүүд гэртээ галд түлэгдэх эрсдэлийг бууруулсан нь нэн сайшаалтай. Энэхүү шинэлэг технологи аймгийн төвүүд болон Улаанбаатар хотын нийт 1,718,380 хүн ам буюу Монгол Улсын хот суурин газарт амьдарч буй нийт өрхийн 72,6 хувьд нь үр өгөөжөө өгөөд байна.

ЧИП багц: Хаалганд суурилуулсан агаар шүүх нээлхий.

ЧИП хэрэглэгчийн бүлгүүд

Өрхийн гишүүний тоо

эм 3088
эр 2832

0-5 насны хүүхэд

эм 443
эр 422

6-18 насны хүүхэд

эм 733
эр 731

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн

эм 68
эр 95

Жирэмсэн эмэгтэй

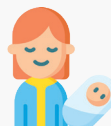
36

Ахмад настан

эм 456
эр 286

Өрх толгойлсон иргэн

эм 236
эр 121

Т.Рыс ач нарын хамт, БЗД-ийн ЧИП багц хэрэглэгч өрх
Зургийг: Лупл Ин Нийд ОУТББ.

ХҮРТЭЭМЖТЭЙ САНХҮҮЖИЛТ

ЧИП багцыг Засгийн газар (Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яам) болон банк бус санхүүгийн байгууллагуудаас олгож буй зээл, орон нутгийн татаас, төслийн санхүүжилтээр авах боломж бүрдээд байна. ЧИП төслийн үр дүнг харгалзан Засгийн газраас уг багцыг авах сонирхолтой айл өрхүүдэд хөнгөлөлттэйгөөр жилийн гурван хувийн хүүтэй ногоон зээл олгохоор шийдвэрлэсэн юм. Энэ нь нийслэл Улаанбаатар хот болон бусад хот суурин газарт амьдарч буй 2,367,364 (2021, ҮСХ) иргэний эрүүл мэндийг агаарын бохирдлоос хамгаалахад чухал ач холбогдолтой шийдвэр байлаа.

Төрөөс ЧИП багцын нийт үнийн 50-70 хувийг хөнгөлж байна. Мөн гурван хувийн хүүтэй ногоон зээлийг иргэдэд Хаан, Хас, Төрийн банкаар дамжуулан улсын хэмжээнд олгож байгаа юм. Түүнчлэн ногоон зээлийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд хувийн хэвшлийнхэн ч хувь нэмрээ

оруулж буй. Тухайлбал, Улаанбаатар хөрөнгө оруулалт, менежмент ХХК ЧИП багцад зориулж 80 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтыг банк бус санхүүгийн байгууллагуудад (ББСБ) оруулжээ. Нөмөр, Транс-капитал, GSB Капитал, NET Капитал ББСБ-аас гэрт амьдардаг айл өрхүүдэд ногоон зээл олгож эхэлжээ. Эдгээр санхүүжилтийн хэлбэр нь ЧИП багцыг иргэдэд урт хугацаанд, хүртээмжтэй хүргэх нөхцөлийг бүрдүүлж байгаа юм. Одоогийн байдлаар нийтдээ 198 орчим багцыг зээлээр олгоод байна.

БНХАУ-ын хил хаагдсан, Ковид-19 цар тахлаас үүдэн хориг, хязгаарлалт тогтоосноос шалтгаалан төслийн хэрэгжилт тодорхой хэмжээнд саатсан ч агаарын бохирдолтой тэмцэх улс, орон нутгийн үйл ажиллагааны нэгэн зангилаа болсон энэ төсөл цаашид өргөн хүрээнд хэрэгжихэд саад болохгүй.

ТОО БАРИМТ

3%¹⁵

Арилжааны банкуудаас иргэдэд 15 хувийн хүүтэйгээр олгох зээлийг “Ногоон зээл”-ийн хүрээнд жилийн 3 хувийн хүүтэй болгож хөнгөлсөн.

★ 2 дахин бага¹⁶

Монголын тогтвортой санхүүжилтийн холбоо (ТоС Холбоо) нь ББСБ-уудтай нягт хамтран ажилласны үр дүнд 38 хувийн хүүтэй олгодог зээлийг 18-21.6 хувийн хүүтэйгээр иргэдэд олгож хэлсэн.

30 30 сар

Ногоон зээлийг арилжааны банкууд болон банк бус санхүүгийн байгууллагууд адилхан 30 хүртэлх сарын хугацаатай олгоно.

АГААРЫН БОХИРДЛЫГ БУУРУУЛАХ ШИНЭЛЭГ ШИЙДЭЛ

Эрүүл, аюулгүй,
өнтэй өвөлжиж
байна

М

анайх таван
хүүхэдтэй
айл, жаахнууд
маань зууханд
түлэгдчих гээд
их сандаргадаг

байлаа. Би зуухнаас хамгаалж
банзаар хашлага хийсэн ч над
шиг хараагүй хүнд дээгүүр нь
тэгнэж уначих гээд их төвөгтэй.
Тэгээд халаагуур сонирхож яваад
хорооноосоо монгол гэрт зориулсан
ЧИП буюу дулаалга, халаалт,
агаар сэлгэлтийн багцын талаар
анх мэдэж, өнгөрсөн оны арван
нэгдүгээр сараас авч хэрэглэсэн.

ЭНЭ ӨВӨЛ НОГООН
ЗЭЭЛЭЭР ААВ ЭЭЖИЙНДЭЭ
ЧИП БАГЦ АВЧ ӨГӨХ
САНААТАЙ БАЙНА.

Ижил төрлийн бүтээгдэхүүнээс
даруй гурав дахин хямд, зээлээр
олгож байсантай яг таарсан нь
сайн хэрэг болсон доо. Манайх
нүүрс түлдэггүй, хүүхдүүд гэртээ
нүцгэн л гүйдэцгээнэ. Есдүгээр
сард цаг агаар сэрүүсэхэд нэлээд
асаасан гэхэд л цахилгааны төлбөр
78 мянган төгрөг гарч байгаагаас
хэрэглээний зардал ч мөн хямд
болохыг мэдэж болох байх. Өвлийн
ид хүйтнээр гэрийн дулааныг
30 хэмд хүрэхэд унтарч, 20 хэм
рүү дөхөхөд эргээд асах автомат
горимд тохируулдаг. Шүүгээнд
суурилуулсан дээр нь цахилгаан
тогоо ажиллуулахад зориулсан
залгууртай. Халаагуурууд дийлэнх
нь агаар хэт хуурайшуулж хоолой
ам хатаадаг шүү дээ. Энэ халаагуур
харин тэгэхгүй юм билээ. Агаар
сэлгэх агааржуулалтын систем их
сайтай. Дулаалга нь монгол гэрийн
хаалга, өрхөнд хэмжээ дамжаа яг
тохирсон хийцтэй учраас дулаан
алдалт тун бага. Зун, намаржин
орсон их устай борооноор бид ер
тух алдсангүй. Хаяавч гэхэд л 20 см
өндөртэй болохоор бороо шороо
гэрт нэвтрэхгүй. Энэ өвөл Ногоон
зээлээр аав ээжийндээ ЧИП багц авч
өгөх санаатай байна.■

Б.МӨНХЖАРГАЛ

Баянзүрх дүүргийн
16 дугаар хорооны
оршин суугч

ЧИП ЮУГААРАА ӨӨР ВЭ?

Цахилгаан халаагуур ▶

▲ Термостат

Монгол гэрийн халаах талбай нь ойролцоогоор 28,5 м² бөгөөд өдийг хүртэл түүхий нүүрс, түлээ, шахмал түлш түлэх замаар халааж ирсэн. Гэвч уламжлалт зуух нь нүүрсийг бүрэн шатааж чаддаггүй тул агаарын бохирдол, хүлэмжийн хийн ялгарлын гол шалтгаан болдог. Монгол гэрт амьдардаг нэг өрх халаалтын улиралд дунджаар 3-4,5 тонн нүүрс, 1,0-2,5 м³ мод хэрэглэдэг бөгөөд гэрийн дулаан алдагдал өндөр байдаг.

ЧИП БАГЦ НЬ
МОНГОЛ ГЭРИЙН
БҮТЭЦ, ХЭЛБЭРИЙГ
ӨӨРЧЛӨХГҮЙГЭЭР
ДУЛААЛГА, ЦАХИЛГААН
ХАЛААГУУР,
АГААР СЭЛГЭЛТ
ГЭСЭН ГУРВАН БАГЦ
ШИЙДЛИЙГ БИЙ
БОЛГОСНООРОО
ОНЦЛОГ.

ДУЛААЛГЫН БАГЦ:

Гэрийн дулааныг удаан хадгалж, ус, салхинаас хамгаалахын тулд удаан эдэлгээтэй, синтетик материал бүхий нэмэлт бүрээсээр гэрийг дулаалдаг. Ингэснээр шал, хананы хоорондох дулаан алдагдал буурдаг. Дулаалгад ашигласан материал нь дотоодын зах зээлээс олж болох, дахин боловсруулсан нэхмэл эсгий юм.

ТЕРМОСТАТ БҮХИЙ ЦАХИЛГААН ХАЛААГУУРЫН БАГЦ:

8 кВт хүчин чадалтай гурван цахилгаан халаагуур бэхэлсэн модон шүүгээ гэрийн голд байрлах бөгөөд дулааныг гэрийн бүх хэсэгт жигд дамжуулдаг. Цахилгаан халаагуурыг дотор орчны температур мэдрэгчтэй холбосон автомат термостатаар хянана.

АГААР СЭЛГЭЛТИЙН БАГЦ:

Хаалган дээр шүүлтүүр бүхий агаар оруулах нээлхийг суурилуулсан. Мөн тоононы хэсэгт суурилуулсан нээлхий болон сэнс нь агаарыг гадагшлуулах үүрэгтэй.

ТОО БАРИМТ

 **1,676 өрх, 11
гэр цэцэрлэгт**

Баянхонгор, Говь-Алтай, Өмнөговь, Орхон, Дундговь аймагт болон нийслэлийн Баянзүрх, Сонгинохайрхан дүүргүүдэд нийт 1676 өрх, 11 гэр цэцэрлэг, 12 сургуульд ЧИП багцыг ашиглаж байна.

Дулаан тохируулга

Гэрийн доторх температур буурах болон тогтоосон хэмжээнд хүрэхэд цахилгаан халаагуур автоматаар асаж, унтрах зарчмаар ажилладаг.

3-4.5 тонн нүүрс

ЧИП хэрэглэгч айлуудад халаалтын улиралд жилд түлэх 3-4.5 тонн нүүрс болон их хэмжээний мод шаардлагагүй болов.

Түлэгдэлт

Ахуйн түлэгдэлтэд өртөх эрсдэл буурсан.

90%

Нийт ЧИП хэрэглэгчдийн 90 хувь нь гэр доторх агаарын чанар сайжирсан, 89 хувь нь эрүүл мэндийн хувьд аюулгүй, тав тухтай болсон хэмээн хариулжээ.

56,000 төгрөг

ЧИП хэрэглэдэг өрх нь хэрэглээний зардалдаа өвлийн улиралд уламжлалт зууханд гал түлж, гэрээ халаадаг өрхөөс 56 мянган төгрөг бага зарцуулдаг байна.

40-90 минут

ЧИП хэрэглэдэг өрх өдөрт дунджаар галлагаанд зарцуулдаг 40-90 минутыг хэмнэдэг. Энэ нь ялангуяа эмэгтэйчүүдэд ээлтэй өөрчлөлт болсныг хөндлөнгийн үнэлгээгээр тогтоосон.

ХЭМЖИХГҮЙГЭЭР ШИЙДЭЛД ХҮРЭХГҮЙ

Агаарын чанарыг цаг
тутамд хэмжинэ

Б

и 2011 оноос эхлэн Монгол Улсад агаарын чанарын хэмжилт хийх, агаарын бохирдол хүний биед хэрхэн нөлөөлж

буйг судлах зорилготой олон төслүүд дээр ажилласан. Бид нийт 29 цэцэрлэг, эрүүл мэндийн 6 төвд жижиг оврын агаарын чанарыг хэмжигч төхөөрөмж ашиглан хэмжилт хийсэн. Гэтэл PM10, PM2.5 тоосонцор, нүүрстөрөгчийн давхар ислийн хэмжээ төсөөлснөөс өндөр байсан. Жишээ нь, хотын төвийн цэцэрлэгүүд хоорондоо ойрхон байрладаг ч дотор орчны агаарын чанар ялгаатай байх жишээтэй. Энэ нь агаарын бохирдлын эх үүсвэр харилцан адилгүй байгаатай холбоотой юм. Тухайлбал, хүүхдийн тоо хэтэрсэн байх, барилгыг дулаалахад ашигласан материал, цаашлаад барилгын бүтэц, хуучин эсвэл шинэ барилга байх гэх мэт олон хүчин зүйлээс дотор орчны агаарын чанар харилцан адилгүй байгааг судалгаагаар гаргаж ирсэн нь чухал ололт байлаа. Гадна орчны агаарын бохирдлын тухайд PM2.5 тоосонцор, нүүрстөрөгчийн дутуу

**ХАМГИЙН ГОЛ НЬ ИРГЭД
АГААРЫН ЧАНАР ХЭМЖИГЧ
ТӨХӨӨРӨМЖИЙН АШИГ
ТУСЫГ ОЙЛГОЖ, АШИГЛАЖ
СУРАХ НЬ ЧУХАЛ ЮМ.**

ислийн хэмжээ нь өдрийн цагуудад харилцан адилгүй байдаг. Тиймээс 24 цагийн турш тасралтгүй хэмжсэнээр өдрийн тодорхой цагт агаарын бохирдол хэр их байгааг, бохирдлын голлох эх үүсвэр юу болохыг мэддэг болж, улмаар цаг тутмын мэдээллийг нийтэд нээлттэй байршуулснаар та бидний хэн нь ч хүссэн үедээ агаарын чанарын мэдээллийг авах нөхцөл бүрдсэн. Одоогийн байдлаар НҮБ-ын Хүүхдийн Сан Монгол улсын хэмжээнд 67 байршилд агаарын чанар хэмжих жижиг оврын төхөөрөмж суурилуулснаар агаарын чанарыг хэмжих сүлжээ өргөжсөнийг харуулж байна. Энэ өвөл ЦҮОШГ-тай хамтран өмнөх жилүүдээс олон аймгийн агаарын бохирдлыг хэмжих нөхцөл бүрдээд байна. Хамгийн гол нь иргэд агаарын чанар хэмжигч төхөөрөмжийн ашиг тусыг ойлгож, ашиглаж сурах нь чухал юм.■

ЖЕЙ ТУРНЕР

АНУ-ын Сэнт Луис
дэх Вашингтоны
их сургуулийн
профессор

АГААРЫН ЧАНАРЫГ ЦАГ ТУТАМД ХЭМЖИНЭ

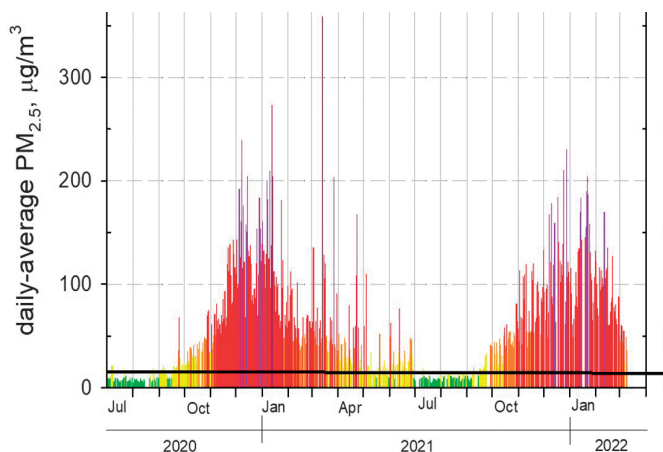
Аотор болон гадна орчны агаарын бохирдлыг 24 цагийн турш тасралтгүй хэмжих системийг бүрдүүлж, улмаар бодит судалгаа, статистикт түшиглэсэн агаарын бохирдлоос хамгаалах шийдлүүдийг боловсруулсан нь “Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын нөлөөг бууруулах нь” төслийн хүрээнд хийсэн чухал ажлуудын нэг юм.

Агаарын бохирдлын хэмжилт, судалгааг НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, ЦУОШГ-тай хамтран АНУ-ын Сэйнт Луис дэх Вашингтоны их сургуулийн профессор Жей Турнер, ШУТИС-ийн Барилгын эрчим хүч хэмнэлтийн сургалт

Улаанбаатар хотын агаар дахь нарийн ширхэгт тоосонцор буюу PM 2.5-ын хэмжээ ДЭМБ-аас зөвлөсөн хүлцэх хэмжээнээс 40-50 дахин их байх өдрүүд өвлийн улиралд олширч байна.

судалгааны төвийн захирал Б.Мөнхбаяр нараар ахлуулсан мэргэжилтнүүд хийсэн. Тэд гадна орчны агаарын бохирдлыг хэмжих зорилгоор Баянхонгор аймгийн төвд PM 2.5 тоосонцрыг цаг тутам хэмжиж, мэдээлэх BAM 1020 агаарын чанарын хяналтын харуулын станцыг суурилуулж, орон нутгийн мэргэжилтнүүдэд харуулын станцыг хэрхэн ажиллуулах талаар сургалт зохион байгуулсан байна. Уг харуулын станц нь нарийн ширхэглэгт PM2.5 тоосонцрын хэмжээг хянан бүртгэдэг ба цугларсан мэдээллийг нийтэд ойлгомжтой байдлаар веб сайтад байршуулж байна.

Баянхонгор аймаг, 2020 оны XVII сараас 2022 оны II сар хүртэлх PM 2.5 тоосонцрын өдрийн дундаж хэмжээ ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

Агаарын бохирдлыг тогтмол хэмжих нь ямар ач холбогдолтой вэ?

Хоногийн аль цагт бохирдол хамгийн өндөр байгааг мэдэх

PM2.5

Иргэд агаарын чанарыг хянаж, бохирдлоос сэргийлэхэд анхаарах

Бохирдлыг бууруулах арга хэмжээг төлөвлөх

Агаарын бохирдлыг урьдчилан таамагласан загвар боловсруулах

Шийдвэр гаргагчид зорилтот бүлэгт чиглэсэн, үр дүнтэй ажлуудыг хийх

ЦЭВЭР

0-50

ХЭВИЙН

51-100

БАГА ЗЭРГИЙН
БОХИРДООЛТОЙ

101-200

АУНД ЗЭРГИЙН
БОХИРДООЛТОЙ

201-300

ИХ БОХИРДООЛТОЙ

301-400

ХОРТОЙ

401-500

АГААРЫН ЧАНАРЫН ГАЗРЫН ЗУРАГ

НҮБ-ын Хүүхдийн Сангаас Монгол Улсын хэмжээнд 67 байршилд агаарын чанар хэмжих жижиг оврын төхөөрөмж суурилуулсны үр дүнд нийслэл Улаанбаатар, 21 аймагт агаарын чанарыг хэмждэг болоод байна.

Монгол орон даяар гадна орчны агаарын чанарыг хэмжигч төхөөрөмж суурилуулсан байршлууд

АГААРЫН ЧАНАРЫН ИНДЕКС					
0-50	51-100	101-200	201-300	301-400	401-500
Сайн	Бага бохирдол	Мэдрэг хүмүүс болгоомжил	Их бохирдол	Эрүүл мэндэд аюултай	Маш их хортой

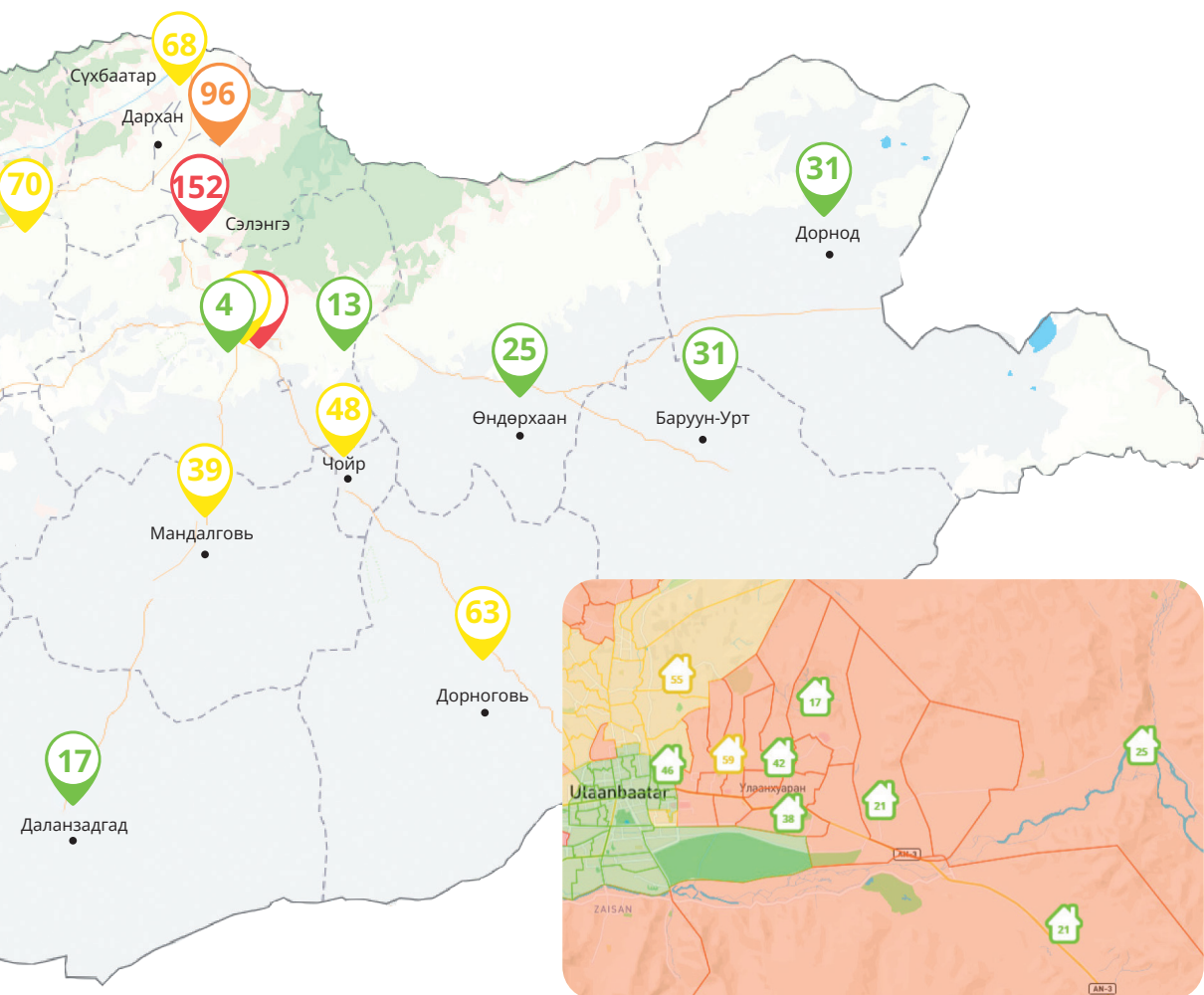
Гадна орчны агаарын чанарыг хэмжигч төхөөрөмж суурилуулсан байршлууд

Дотор орчны агаарын чанарыг хэмжигч төхөөрөмж суурилуулсан байршлууд

Газар нутгийн хэмжээ: 1.564.116 км²

Хүн ам: 3.409,939 (ҮСХ, 2021)

Монгол Улсын нийслэл: Улаанбаатар

▲ Улаанбаатар хот дахь дотор орчны агаарын чанарыг хэмжигч төхөөрөмж суурилуулсан байршлууд

QR кодыг уншуулаад
өнөөдөр агаарын
чанар хэр байгааг
хараарай

ОЛОН НИЙТЭД ТҮШИГЛЭСЭН ЭХ, ХҮҮХДИЙН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Хэнийг ч
орхигдуулахгүй
ажиллана

Н

асаараа эмнэлэгт ажиллаад тэтгэвэрт гарсан ч би ажилдаа дуртай хэвээр л байсан юм. Ажлаа маш их санаж байсан. НҮБ-ын Хүүхдийн Сангаас эрүүл мэндийн зөвлөгөө, үйлчилгээ өгөх сайн дурын ажилтан бэлтгэх төсөл зарлагдахад би шууд л хамрагдан суралцсан. Ингээд

**СУРГАЛТЫН АЧААР БИД
ИЛҮҮ ИХИЙГ ХИЙЖ
ЧАДНА ГЭХ ӨӨРТӨӨ
ИТГЭХ ИТГЭЛИЙГ Ч
ОЛЖ АВСАН.**

хорооныхоо өрхийн эмнэлэгт ажиллаж эхэлсэн дээ. Эмнэлэгт сайн дурын ажил хийхийн тулд тухайн хүн эрүүл мэндийн боловсрол, тусламж үйлчилгээ үзүүлэхдээ юуг анхаарах талаар гүнзгий мэдлэгтэй болох ёстой. Би бүх насаараа эмнэлгийн байгууллагад ажиллаж өнгөрүүлсэн хэрнээ л тухайн үед сандарч байсан. Гэхдээ бидэнд Ш.Оюухүү эмч өргөн мэдлэг, туршлагаасаа ихийг зааж сургасанд үргэлж талархдаг. Сургалтын ачаар бид илүү ихийг хийж чадна гэх өөртөө итгэх итгэлийг ч олж авсан. Ковидын тархалт ид өсөж, хөл хорио тогтоосон болон хөл хориог сулруулсан үеүдэд утсаар иргэдийн асуултад хариулж, жирэмсэн эхчүүд болон нярай хүүхдүүдийг асрах ажилд дайчлагдсан. Өнөөдрийг хүртэл энэ ажлаа дуртайяа хийгээд явж байна. Эмч сувилагч, сайн дурынхнаас гадна хүссэн ямар ч иргэн энэ хөтөлбөрт оролцож хувьд нэмрээ оруулах боломжтой байсан. Сайн дурын ажилтнууд өдөр шөнө гэлтгүй тусламж хүссэн ямар ч үед ажиллаж, иргэдэд тусалж байлаа. Сайн дурын ажилтны утас хоногийн хэдийд ч дуугарч болно. Хүүхэд нь ханиад хүрсэн, уушгины хатгаа авсан хүмүүсээс тусламж хүссэн дуудлага зонхилж байна. Мөн эрүүл мэндийн даатгалаараа хамрагдаж байгаа эрт илрүүлгийн урьдчилсан багц шинжилгээний талаарх мэдээллийг мөн хүргэж байна. ■

Г.БУЯНЦЭЦЭГ

Баянзүрх дүүргийн 32 дугаар хорооны “Эрүүл оршихуй” өрхийн эрүүл мэндийн төвийн сайн дурын ажилтан

ХЭНИЙГ Ч ОРХИГДУУЛАХГҮЙ

Хүн бүр хэрэгцээтэй үедээ, хаана амьдарч байгаагаасаа үл хамааран эрүүл мэндийн чанартай тусламж үйлчилгээг авах нь нэн чухал билээ. Тэр дундаа Монгол Улсын алслагдсан сум, хороодод эрүүл мэндийн үйлчилгээг хангалттай хүргэх хэрэгцээ өдрөөс өдөрт ургаж буй. Анхан шатны тусламж үйлчилгээ нь нийгмийн эмзэг, орхигдсон хүн амын бүлгүүдэд чиглэсэн стратегийг баримтлах замаар хэнийг ч орхигдуулахгүй байхад чиглэгдэх ёстой.

“Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын нөлөөг бууруулах нь” хөтөлбөр эхлэхтэй зэрэгцэн эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийг бэхжүүлэх асуудал хурцаар яригдаж, эрүүл мэндийн ажилтны хомсдол, алслагдсан сум дүүрэгт хүрч ажиллах боломжгүй байгаа нь хүмүүсийн санааг түгшээж байлаа. Монголын эрүүл мэндийн салбар, тэр дундаа анхан шатны тусламж үйлчилгээнд хүмүүсийн оролцоо дэмжлэг хамгийн чухал болохыг хүмүүс ойлгож буй ч хэрхэн шийдвэрлэх боломжтой вэ гэдэг нь тодорхойгүй хэвээр байв.

2019 оноос хойш олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтны хөтөлбөр зарлагдаж, өнгөрсөн хугацаанд тэд эрүүл мэндийн салбарын өнөөгийн нөхцөл байдалд хүч нэмж, идэвх, сэтгэлээрээ дутууг нөхөж буй гол хүчин болж чаджээ. Олон улс орон нийгэм, эдийн засгийнхаа нөхцөлд нийцүүлэн олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтныг бэлтгэн ажиллуулж буйд манай улс мөн нэгдэн ороод байна. Эрүүл мэндийн зөвлөгөө, үйлчилгээ үзүүлэх тусгай сургалтад

суун мэргэшсэн олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтнууд төвөөс алслагдсан, хүрч очиход бэрхшээлтэй, тогтсон харьяалал, тодорхой хаяггүй болон хөдөлгөөнт хүн амыг эрүүл мэндийн үйлчилгээнд хамруулах, тэдний эрүүл мэндийг хамгаалахад маш том үүрэг гүйцэтгэж байна. Тэд оршин суугаа хороо, багийн айл өрхөд жирэмсэн эхийн хяналт, нярай, бага насны хүүхдэд зонхилон тохиолдох өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, цаг алдалгүй эмнэлэгт хандахад тусалж байгаагаас гадна нийгмийн тэгш бус байдлыг арилгах, эмч мэргэжилтний хомсдолыг нөхөхөд тус дэм болж буй нь олон эмч, ажилчдын талархлыг хүлээсэн ажил болжээ.

*2020 ОНД БАЯНЗҮРХ
ДҮҮРГИЙН ХОРОО
БОЛГОНЫ ХАМГИЙН
АЛСЛАГДСАН ХЭСЭГТ
АЖИЛЛАХ 5-6 ИРГЭН
БУЮУ НИЙТ 106
ХҮНИЙГ СОНГОН
БЭЛДЭЖ ЭХЭЛСЭН
БАЙНА.*

2019 оноос сууриа тавьсан “Олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтан” (ОНЭМА) төслийн эхний үе шат Баянзүрх дүүргийн гэр хорооллын бүсэд орших 18 хороонд мэргэжилтэн бэлтгэх сургалтаар эхэлж, тус дүүрэгт ОНЭМА-ы сургалтын өрөөг тохижуулж өгчээ. Хөл хорионы үед ч тэд зогсолтгүй дөрвөн удаагийн цогц сургалтад цахимаар хамрагдаж, төслийн зүгээс байнгын зөвлөгөө дэмжлэг үзүүлж байсны үр дүнд

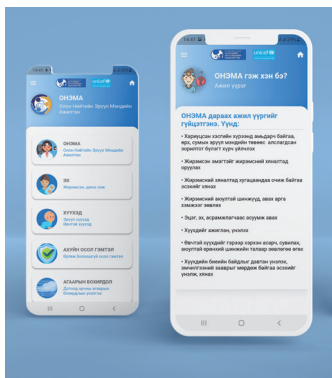
Зураг: НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, 2020

ОНЭМА-ууд цар тахлын үед өрхийн эмч, сувилагч нарын ажилд ихээхэн тус болж, иргэдэд утсаар зөвлөгөө өгөх, өвчтөний ар гэртэй холбогдох зэргээр хүнд бэрх цаг үед дутууг нөхөн идэвхтэй ажиллажээ. Төслийн үр дүнд нийт 545 эрүүл мэндийн ажилтан бэлтгэгдэж, Баянзүрх дүүрэг болон Баянхонгор, Говь-Алтай, Завхан, Өмнөговь аймгуудад эрүүл мэндийн анхан шатны зөвлөгөө, үйлчилгээг тогтмол үзүүлж байна. Алслагдсан сум, дүүргүүдэд амьдардаг иргэд эрүүл мэндийн үйлчилгээг цаг алдалгүй авахад тусалж буй цэнхэр хантаазаар жигдэрсэн олон нийтийн ажилтнууд бусдад туслах зорилгод нэгдэн сургалтад хамрагдаж, зүрх сэтгэлээ зориулан, ямар ч үед хойш суухгүй ажилласаар. Тэд хэнийг ч орхигдуулахгүй, бүх хүнд эрүүл мэндийн тусламж үзүүлэхэд чухал нөлөө үзүүлж буйгаас гадна үнэхээр их тус дэм болж байгааг өрхийн эмнэлгийн эмч, сувилагч нар магтан ярьж байна. ■

ОНЭМА “БАГШ”

2022 оноос эхлэн ОНЭМА аппликэйшн ашиглалтад орж, олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтнууд өдөр тутмын ажилдаа ашиглаж байна. Нярай болон бага насны хүүхэд, жирэмсэн эхчүүдэд ямар зөвлөмж өгөх, хэрхэн тусламж үйлчилгээ үзүүлэхтэй холбоотой

бүх төрлийн мэдээллийг агуулжээ. Хүүхдийн хөгжлийн үнэлгээ, эрт илрүүлгийн гол хэрэгсэл болох “Эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн дэвтэр” дээр шинээр зөвлөмжүүд нэмэн оруулаад байна. Хүүхдэд ямар шинж тэмдэг илэрвэл гэрийн нөхцөлд хэрхэн арга хэмжээ авах, ямар тохиолдолд түргэн тусламж, эмнэлэгт хандах шаардлагатай вэ гэх мэт зөвлөмжүүдийг нэмснээс гадна хүүхдийн эрүүл мэндийн оношилгоо, эмчилгээг хөтлөх тусгай хэсэг байршуулжээ. Энэхүү

▲ ОНЭМА аппликэйшний нүүр зураг

дэвтрийг хэрхэн бүрэн зөв хөтлөх, хүүхдийнхээ эрүүл мэндийн байдлыг яаж эрт мэдэхийг эцэг эхчүүдэд ОНЭМА нар зааж зөвлөж байна.

Зураг: ОНЭМА сургалт, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, 2020

Эх сурвалж: Баянхонгор, Завхан аймаг, Нийслэлийн Баянзүрх дүүргийн ОНЭМА төслийн тайлан

ТОО БАРИМТ

2018.11.26

Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас ОНЭМА-ыг ажиллуулах удирдамж гарсан.

128 эмнэлэг, ӨЭМТ

Нийт 128 эмнэлэг, ӨЭМТ-д ОНЭМА мэдээлэл зөвлөмж, тусламж үйлчилгээ үзүүлж байна.

5 байршил

Баянзүрх дүүрэг болон Баянхонгор, Говь-Алтай, Өмнөговь, Завхан аймгийн бүх сумаас 135 сургагч багш сонгон бэлтгэжээ.

521 ОНЭМА

Төслийн хүрээнд 521 олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтан ОНЭМА сурган ажиллуулж байна.

“Олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтнуудаа харахад үнэхээр бусдын төлөө гэсэн сэтгэлтэй, өөрийн хүүхэд, ээж аав, ах эгчийг асарч байгаагаас өөрцгүй сэтгэлээр ханддаг сахиусан тэнгэрүүд шиг санагддаг. Ийм хүмүүнлэг, энэрэнгүй сэтгэлээр нь би бахархаж, талархдаг. НҮБ-ын Хүүхдийн Сан энэхүү төслийг хэрэгжүүлсэн нь манай улсын эрүүл мэндийн салбарт нэн хэрэгтэй байсан шинэ эхлэлийг тавьсан. Төр засаг маань ч дэмжиж, хэрэгжүүлж болох үр өгөөжтэй бодит туршлага болж байгаа. Нийт ОНЭМА нар болон төсөл хэрэгжүүлэгч, оролцогч хүн бүхэнд “хүршгүйд хүрч” ажиллаж байгаад нь талархаж байна”

НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн “Олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтан” бэлтгэх төслийн зөвлөх эмч Ш.Оюухүү

Олон нийтийн эрүүл мэндийн ажилтнууд:

0-5 насны
87,650 хүүхэд

12,531 жирэмсэн
эхэд үйлчлэх
боломжтой.

ХҮҮХЭД, ӨСВӨР ҮЕИЙНХЭН ЦЭЛМЭГ ТЭНГЭР, ЦЭВЭР АГААРЫН ТӨЛӨӨ

Монголд агаарын бохирдол
нүүрлэн, бодит байдал бүрхэг
байгаа хэдий ч хүүхэд, өсвөр
үеийнхэн ирээдүйд итгэлтэй байна.

Б

и НҮБ-ын Хүүхдийн Сангаас УИХ-тай хамтран хэрэгжүүлдэг "Өсвөрийн парламент" хөтөлбөрийн 2021 оны төгсөгч. Эх

дэлхийд хүүхэд залуучууд бидний хайр, тусламж хэрэгтэй гэдэг ухаарлыг олгосон энэхүү үнэ цэнтэй хөтөлбөрийнхөө ачаар Монгол Улсын хамгийн жижиг аймаг Говьсүмбэрээс АНУ-ын түм түжигнэсэн Нью-Йорк хотноо очоод ирлээ. НҮБ-ын Хүүхдийн Сангийн Generation Unlimited-ийн чуулганд эх орноо, үе тэнгийнхнээ, "Өсвөрийн парламент" хөтөлбөрөө төлөөлөн оролцов. Лего тоглоомын нэг жижиг хэсэг дутахад л эргээд бүтэн болдоггүй шиг бид цор ганц дэлхийтэй тул хүн бүр эх дэлхийгээ хайрлан хамгаалахыг би уриалахыг хүссэн. Энэ чуулганд оролцохоор дэлхийн өнцөг булан бүрээс ирсэн залуусаас хамгийн залуу нь би байлаа. "16-хан настай мөртлөө ганцаараа ирэхээс айдаггүй юм уу, ямар зоригтой юм бэ" гэж их асуух юм. Энэ асуулт ганцхан надад хамаатай биш, бүх монгол хүүхдэд боломж байдгийг харуулсан урмын үг шиг санагдсан. Онгоцноос буумагцаа л "jet lag-цагийн зөрүүгээс нойр солигдох" гэх урьд нь сонсож байгаагүй үгтэй нүүр тулсан. Шинэ үг бүрийг толгой руугаа маш хурдан хийгээд, яриандаа хэрэглэхийн тулд толь бичиг харж сунжрахгүйгээр агуулгыг өгүүлбэр өгүүлбэрээр нь ойлгож тогтоох шаардлага ундарсан, гадаад хэлийг ингэж сурч бас болдог юм байна. Энэхүү хурал НҮБ-ын Ерөнхий ассамблейн хуралтай зэрэг болсон юм. Би бүх улс орнуудад "Бид бие биедээ хэрэгтэй" гэдгийг ухаараасай хэмээн хүссэндээ тэнд очсон. Намайг энэ чуулганд сонгосон гол шалтгаан миний англи хэлний мэдлэг байв. Би англи хэлээ ангид заасан хэмжээнд хязгаарласан бол тэнд очихгүй байсан. Бие дааж гүнзгийрүүлсэн учраас л хөдөөгийн сурагч надад боломж гарсан хэрэг шүү дээ. Тэгэхээр хичээл зүтгэлтэй хүүхдүүдэд өргөн боломж бий л гэсэн үг. Generation Unlimited-ийн чуулганаар орчин цагт тулгамдаж буй олон сэдвээр нээлттэй ярилцсанаас миний сонирхлыг байгаль орчин, хүүхдийн сурах эрх, сэтгэцийн эрүүл мэндийн асуудал их татлаа. Ковид-19-ийн хорио цээрээс хүмүүс ганцаардлыг мэдэрч, сэтгэл зүйн асуудлуудаа туулж байна. Тиймээс эргэн сэргэхэд нь хүн бүрд сэтгэцийн эрүүл мэндийн мэдлэг боловсрол зайлшгүй чухал болж байна.■

Ө.МӨНГӨНЗУЛ

Говьсүмбэр аймгийн
ерөнхий боловсролын
V дунд сургуулийн 11а
ангийн сурагч

АГААРЫН БОХИРДОЛ, УУР АМЬСГАЛЫН ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ЭСРЭГ ХҮҮХЭД ЗАЛУУС

ТОО БАРИМТ

1,015,250 хүнд

"20 өдрийн активизм"-ын хүрээнд цахим орчинд агаарын бохирдолтой холбоотой мэдээ мэдээллийг энэ тооны иргэдэд хүргэжээ.

11,600 км

Дээрх хэмжээний замыг туулан агаарын бохирдлын талаарх мэдээллийг хүүхэд залуучуудад түгээлээ.

60,000

Хүүхэд залуус

Цахим орчинд агаарын бохирдол, уур амьсгалын өөрчлөлтийн тухай мэдээ мэдээллийг 60,000 гаруй хүүхэд залуучуудад хүргэв.

158,641 хүнд

2021 онд "Уур амьсгалын өөрчлөлт хүүхэд залуусын нүдээр" сэдэвт гурван өдрийн дээд хэмжээний чуулганыг цахимаар зохион байгуулсан нь 158,641 хүнд хүрчээ.

90 хоног

90 хоногийн турш агаарын бохирдлын хэмжилтийг ойролцоогоор 4,000 гаруй удаа хэмжсэн.

8,894 оролцогч

"YOUCCAN" сүлжээний гишүүнчлэлийг нэмэгдүүлэх, үйл ажиллагааны цар хүрээг тэлэх зорилгоор цахим тэмцээн зохион байгуулсан ба нийт 8894 хүүхэд залуус оролцлоо.

Эх сурвалж: "Хүүхэд залуус уур амьсгалын өөрчлөлт, агаарын бохирдлыг бууруулахад нөлөөлөх нь" төслийн тайлан, 2021 он

15-24 насны залуучууд дэлхий даяар 1.2 тэрбумд хүрч, хүн амын 16 хувийг бүрдүүлж байна. Уур амьсгалын өөрчлөлт дэлхий нийтийн хүн амын хувьд зайлшгүй тулгамдсан асуудал болохын зэрэгцээ хүүхэд залуус ч анхаарал хандуулан, оролцоогоо нэмэгдүүлж байна. Монголын хүүхэд залуучууд ч ирээдүйн төлөө нэгдэн, удаа дараагийн идэвхтэй үйл ажиллагаа өрнүүлж байгаа нь

YOUCCAN буюу Уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг, цэвэр агаарын төлөөх хүүхэд залуучуудын сүлжээ, өсвөр үеийнхнийг нэгтгэсэн Өсвөрийн парламент хөтөлбөр, бодлогын хэрэгжилтэд үнэлгээ өгөх хүүхэд залуусын талбар SerSer.mn платформ юм. Залуучуудын эдгээр сүлжээ нэгдэл дараах идэвхтэй үйл ажиллагааг өрнүүлэн өдрөөс өдөрт хүрээллээ тэлсээр байна.

YOUCCAN

Уур амьсгалын өөрчлөлтийн эсрэг, YOUCCAN цэвэр агаарын төлөөх хүүхэд залуучуудын сүлжээ

Агаарын бохирдол, зуд, ган, цөлжилт, ой хээрийн түймэр зэрэгт өртсөн монголын олон арван мянган эрхийн хувьд уур амьсгалын өөрчлөлт гэдэг нь хаа холын мэдээ биш, өнөөгийн бодит байдал болоод буй тухай энэхүү кино өгүүлдэг юм.

QR кодыг уншуулаад
"Changing Skies"
киног үзээрэй

ИНВБ -ын Хүүхдийн Сан, УИХ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилгын дэд хороо хамтран “Өсвөрийн парламент” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж байна. Өсвөрийн парламентад нэгдсэн хүүхдүүд ардчилал, хүний эрх, эрх чөлөө, хууль тогтоох, шийдвэр гаргах үйл ажиллагааны талаар мэдлэгтэй болж, тогтвортой хөгжлийн зорилгууд, хүүхэд залуучуудын нийтлэг эрх болон уур амьсгалын өөрчлөлтийн талаарх мэдлэгээ дээшлүүлэн, хууль санаачлах, боловсруулах, хэрэгжүүлэх үйл явцад хүүхэд залуучуудын дуу хоолойг хүргэх, оролцоог нэмэгдүүлэх боломж нөхцөлийг бүтээлцэж байна. Өсвөрийн парламент хөтөлбөрийн нэгэн хэсэг болсон М.Гарьд шиг олон залуус Тогтвортой хөгжлийн бодлого, хүүхдийн эрх,

уур амьсгалын өөрчлөлт, агаарын бохирдол, ардчилал, хүний эрх ба хууль тогтоомж, шийдвэр гаргах үйл явцын тухай арвин мэдлэг мэдээлэлтэй болж буй. Мөн Өсвөрийн парламент хөтөлбөр нь хүүхэд залуучуудад дуу хоолойгоо өргөж, хууль санаачлах, боловсруулах, хэрэгжүүлэх үйл явцад тэдний оролцоог нэмэгдүүлэх боломж олгосоор буй. Тус хөтөлбөрийн оролцогч М.Гарьд бохирдсон хотод өсөн торниж буй бухимдлаа хэнээс ч айлгүй илэрхийлж, дуу хоолойгоо илэрхийлэх зоригтой байв. Эл төслийн хүрээнд Засгийн газар болон удирдагчдаас хариуцлага нэхэж, үйлдэлд уриалах маш олон залуу манлайлагчдыг бэлтгэж, хариуцлагатай шинэ үеийнхнийг дэмжихэд тус хөтөлбөр чиглэгдэж байна.

“Би Улаанбаатар хотын өвөлд утаа тортог дүүрэн, урдах замаа харахад ч хүндрэлтэй орчинд бага насаа өнгөрүүлсэн. Үүний үр дүнд зөвхөн би биш, хүүхэд бүр эрүүл мэндээрээ хохирч байна. Уур амьсгалын өөрчлөлт, агаарын бохирдлын асуудлаар анх “Өсвөрийн парламент” хөтөлбөрийн хүрээнд бичил төсөл хэрэгжүүлж байсан бол одоо Монголын хүүхэд залуучуудыг төлөөлөн энэхүү асуудлыг шийдвэрлэхэд баа ч болтугай хувь нэмэр оруулж байгаадаа баяртай байна”.

М.Гарьд

2022 оны XI сард Египет улсад зохион байгуулагдсан “COP27” олон улсын чуулганы оролцогч, Монголын хүүхдийн зөвлөлийн тэргүүн, Өсвөрийн парламент-2021 хөтөлбөрийн оролцогч

Энэхүү цахим талбарыг ашигласнаар хүүхэд залуус хүрээлэн буй орчин, уур амьсгалын өөрчлөлтийн талаар мэдээлэл авах, мэдлэгээ тэлэх, үнэлгээ өгөх боломжтой болж байгаа юм.

ОН ЦАГИЙН ХЭЛХЭЭ

2021.08.26-2021.09.25

“Өсвөрийн парламент” хөтөлбөрийн шалгаруулалт Монгол орон даяар явагдав. Нийт 907 хүүхэд сонгон шалгаруулалтад материалаа илгээв.

2021.10.02

Хөтөлбөрийн нээлт амжилттай зохион байгуулагдлаа.

2021.10.02 - 2022.05.15

Оролцогчид 12 долоо хоногийн турш парламентын боловсрол, уур амьсгалын өөрчлөлт, тогтвортой хөгжлийн зорилтууд, эрүүл хүнс ба зөв зохистой хооллолт, хувь хүний хөгжлийн сэдвээр хичээл үзэн, нөлөөллийн ажил өрнүүлээ.

2021.11.08 - 2022.05.05

Гишүүд 21 аймаг, УБ хотын 7 дүүрэгт нөлөөллийн ажлуудыг “Уур амьсгалын өөрчлөлт” болон “Эрүүл хүнс – Эрүүл ирээдүй” сэдвүүдийн хүрээнд зохион байгууллаа.

2021.08.26-2022.05.15

Өсвөрийн парламент хөтөлбөрийн нөлөөллийн ажил давхардсан тоогоор 274,101 хүнд хүрэв.

2022.05.11-14

“Өсвөрийн парламент-2021” хөтөлбөрийн эхний жилийн хаалтын үйл ажиллагаа Улаанбаатар хотноо боллоо.

2022.09 - 2022.10

“Өсвөрийн парламент-2022” хөтөлбөр тогтвортой эрчим хүч сэдвийн хүрээнд зарлагдав.

2022.11.05

“Өсвөрийн парламент-2022” хөтөлбөрийн нээлтийн үйл ажиллагаа Төрийн ордонд боллоо.

Эх сурвалж: “Өсвөрийн парламент” хөтөлбөрийн үйл ажиллагааны тайлан, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан

УТААНЫ БҮТЭЭСЭН ТОО

Агаарын бохирдол монголчуудын толгойны өвчин болсоор удаж, өвөл бидний хамгийн дургүй улирал хэдийн болжээ. Дэлхийн хамгийн хүйтэн нийслэл, хүн амын талаас илүү хувь нь нийслэл хотдоо шавсан, өвлийн улиралд гэр хорооллын иргэдийн дулаан нь нүүрс, шахмал түлшнээс шууд хамааралтай гэсэн баримтууд нийлээд Улаанбаатарыг дэлхийн хамгийн их агаарын бохирдолтой хотуудын нэг болгож байна. Нүүгэлтсэн их утаа бидний эрүүл мэндэд хэрхэн сөргөөр нөлөөлж буйг батлах тоонуудыг харцгаая.

3/4

Монгол Улсад 100,000 хүн амд бүртгэгдсэн нас баралтын тэргүүлэх дөрвөн шалтгааны гурав нь агаарын бохирдолтой холбоотой байна.

(Institute for Health Metrics and Evaluation (IHME), 680 Compare Data Visualization, Seattle, WA: IHME, University of Washington, 2018)

7x

Агаарын бохирдол аюултай түвшинд хүрч хотын хүн ам ДЭМБ-ын олон улсын стандартад заасан жилийн дундаж нарийн ширхэлэгт тоосонцрын (PM_{2.5}) зөвлөмж хэмжээнээс 7 дахин их бохирдолд өртөж байна.

(Хүүсдийн зуриманд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөг шийдвэрлэх арга зам, НҮБ-ын Хүүсдийн Сэн)

339

Улаанбаатар хотын агаар дахь нарийн ширхэгт тоосонцрын агууламж жилийн 365 хоногийн 339 өдөр нь хүлээн зөвшөөрөгдөх хэмжээнээс давсан байна.

(Улаанбаатар хотын агаарын бохирдлоос үүдэлтэй ажил тасалгааг хувийн хэвшилд үүсгэн зардлын судалгаа, НҮБ-ын Хүүсдийн Сэн)

875K

Улаанбаатар хотод үйл ажиллагаа эрхэлдэг хувийн хэвшлийн байгууллагын ажилтан өвлийн улиралд агаарын бохирдлоос шалтгаалсан өвчний улмаас 875,000 төгрөгийн зардал гаргадаг байна.

ДНБ

3.1

2008-2016 онд агаарын бохирдлыг бууруулах үйл ажиллагаанд нийт 490 гаруй тэрбум төгрөгийн санхүүжилт зарцуулсан нь ДНБ-ний 3.1 хувийг эзэлж байна.

15x / 21x

Угаанаас үүдэлтэй амьсгалын тогтолцооны зарим өвчнийг насны бүлгээр авч үзвэл 5 хүртэлх насны хүүхдийн өвчлөлийн түвшин бусад насныхнаас өндөр байна. Тухайлбал, цочмог бронхит өвчин бусад насны бүлгийн хүн амын дундажтай харьцуулахад 21 дахин, хатгалгаа 15 дахин их байна.

33.8%

Нийслэлд нас барсан нийт иргэдийн 33.8 хувь нь агаарын бохирдлоос үүдэлтэй өвчлөлөөр нас баржээ.

138гр

Жирэмсний хугацааны дунд болон сүүлийн гурван сард агаарын бохирдуулагч бодисууд нэмэгдсэнээр нярайн жинг төрөх үеийн жингээс дунджаар 138 граммаар бууруулж байгааг тогтоожээ.

АШУУНГ, НЭМГ, 2017

АШУУНГ, НЭМГ, 2017

ӨӨРЧЛӨЛТИЙН ТӨЛӨӨХ МАНЛАЙЛАЛ

Б

и 2011 онд их сургуулиа төгсөөд төрөлх Баянхонгор аймагтаа ажиллаж амьдрахаар ирэхэд агаар, хөрсний бохирдол хэдийнээ тулгамдсан асуудал болсон байлаа. Гэвч тэр үед үүний эсрэг юу хийхээ мэдэхгүй байсан ч хувийн хэвшил, олон нийтийн байгууллагад ажиллах хугацаандаа хувь хүнийхээ хувьд нэлээд чадавхиж, орон нутгийнхаа хөгжилд гар бие оролцох туршлагатай болсоор байсан.

2019 онд би Баянхонгор аймгийн Баянхонгор сумын ИТХ-д сонгогдож, Засаг даргын орлогчоор томилогдсон. Тэр үеэс бид НҮБ-ын Хүүхдийн Сантай хамтран “Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын бохирдлын үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах нь” төслийг хэрэгжүүлж, ажлын хэсгийн нарийн бичгийн даргаар ажиллаж эхэлсэн юм. Төсөл хэрэгжиж эхлэхэд Баянхонгор аймгийн төв нь 9,679 өрхтэй байсан бөгөөд тэдний 68.6 хувь буюу 6,639 өрх нь монгол гэрт амьдарч байв. Бид гэр хорооллын 20 хувийг ЧИП багцын хэрэглэгч болгох зорилт тавьснаас нийт өрхийн 10 хувь нь хамрагдсан байна. Нүүрс түлдэг уламжлалыг ЧИП багцаар орлуулна гэхэд иргэд бүтээгдэхүүний үнэ болон цахилгааны төлбөрөөс болгоомжлон хүлээж авахгүй байлаа. Гэхдээ ЧИП багцыг хэрэглээд эхэлсэн айл хоёр дахь жилээсээ дасаад, өмнөхөөсөө илүү тохь тухтай амьдрах болсноо хэлдэг. Мөн хүүхдүүдийн амьсгалын замын өвчлөл ч илт буурсан. Манай гурван хүүхэд өмнө нь сургууль, цэцэрлэгээсээ ирээд нүүрс шатаж гэр дулаацах хүртэл бараг цаг гаруй гадуур хувцсаа тайлалгүй хүлээдэг байсан бол ЧИП багц буюу цахилгаан халаагуураар дулаанаа шийдсэнээс хойш их амар болсон.

Агаарын бохирдлын нарийн ширхэгт тоосонцрыг хэмждэг агаарын чанарын хяналтын суурин станцыг 10 гаруй жилийн өмнө Монголд анх удаа Улаанбаатар дахь АНУ-ын ЭСЯ-ны гадаа байрлуулсан бол Швейцарын хөгжлийн агентлаг, НҮБ-ын Хүүхдийн Сан, Вашингтоны их сургуулийн профессор Жей Турнерийн тусламжтайгаар хоёр дахь станцыг 2020 онд манай аймагт суурилуулсан юм. Ингээд бид агаарын бохирдлыг бодитой тооцдог, дата мэдээллээ цаг минут тутамд хянадаг болсон. Манай аймгийн цаг уурын албаны мэргэжилтнүүд цахимаар болон биечлэн олон сургалтуудад хамрагдаж их зүйл сурсан. Профессор Жей Турнер, тэдний багийнхан Google translate, фэйсбүүк групп ашиглан бидэнтэй өдөр бүр харилцдаг байсан. Технологийн дэвшил бидэнд хэлний бэрхшээлээ давж, алс холоос ч өдөр бүр холбогдон нягт хамтран ажиллах боломжийг олгосон. ■

Б.НАРАНБАЯР

Баянхонгор аймгийн
Нийгмийн бодлогын
хэлтсийн дарга

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC
Швейцарын хөгжлийн агентлаг

Швейцарын хөгжлийн агентлагийн дэмжлэгтэйгээр
хэрэгжүүлсэн “Эх, хүүхдийн эрүүл мэндэд агаарын
бохирдлын үзүүлэх нөлөөг бууруулах нь” төслийн хүрээнд
хамтарч ажилласанд талархал илэрхийлье.

ОРЧНЫ БОХИРДЛЫГ
БУУРУУЛАХ ҮНДЭСНИЙ ХОРОО

МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛЫН
ИХ СУРГУУЛЬ

UNIVERSITY OF
BIRMINGHAM

